

Foto Revija: br. 2.

CVETO ŠVIGELJ: USKRS

102

211 5.

DILJEM DOMOVINE

Na Uskrs u gorskome kraju ...

Micika Tanodi, Varaždin

Kojeg li veselja kad nam je majka saopćila, da ćemo preko Uskrsa ići u Lokve — Gorski Kotar.

Već se pomalo počela priroda buditi. Snijeg je okopnio, zemlja je vlažna i miriše po proljetnom bilju i vodama. Šiblje je počelo pupati, a gdjegdje cvate glog kao veliki snježni buketi, protkani rijetkim i svježim zelenilom. Sunašće se prijatno osmješkuje, proviruje iza bijelih oblaka, koji se ganjaju nebom, tjerani proljetnim vjetrovima. Svuda se rada nov i veseo život.

»Miriše i zemlja, sveža, jedra,
sve klija, rupi; svud strujanje, vrenje.
Čisto se vidi gde zemlji iz nedra
život kroz žile siše pomlađenje.«

(Svetislav Stefanović)

Tako se primakao Uskrs godine 1930.

Brat i ja doletjesmo veselo iz škole, spremismo kovčege, pa ajde na put. U Karlovcu nam se pridruži tetka sa sestričnom, te se svi zajedno povezmosmo u Lokve.

Vani lijeva kiša, čas se vuku magle, a mi žalosno zirkamo kroz prozor vlaka. Kod Skrade se magle digoše, a prva zraka probija oblake i osvjetljuje krasnu dolinu Kupe.

»Oj divni gorski kraju, ja ljubim te!«

Odlanulo nam, nebo se sve više čisti i za čas je modro i bistro kao ribiće oko.

Već u sumrak stigosmo u Lokve. Na kolodvoru nas čekaju stari znanci još iz djetinjstva i tetak, koji ovdje zamjenjuje šef stanice. Veselo se pozdravljamo i rukujemo. Već je prošlo 7 godina, što nijesam vidjela to meni toli milo mjesto. U Lokvama je moj pokojni dragi tata bio šef stanice, te sam ovdje sprovećala najljepše časove djetinjstva. Sve je ostalo isto, prostrana stanica, nad njom pećine, obrasle gustom šumom. Svuda sama crnogorična šuma, a dolje prema sjeveru u širokoj dolini, pokritoj svježim zelenilom, lijeskaju se na večernjem suncu drveni krovovi kuća. Poljem vijuga ponornica Lokvarka. Sav mi ovaj pogled ispunja dušu blaženstvom. Evo, u ovoj šumi sam se toliko puta igrala, po tim sam se liticama verala, sjećam se svakog puteljka!

Odsjeli smo kod vrlo gostoljubive gospioničarke gosp. Marije Kajfeš. Stara naša znanica dočekala nas sa suzama radosnicama u očima. Čista gorska i otvorena duša primila nas srdačno u svoj skromni dom. U prijatnim sobicama u potkrovlju našli smo konačište. Svuđa vlada uzoran red i čistoća, koja mami stranca da ponovno dođe ovamo na dulje vrijeme. A što je glavno, cijene su vrlo umjerene.

Veliki je četvrtak, neko svečano raspoloženje, žurba, prijatni mirisi ispunjavaju čitavu okolinu. Sve se spremi, da dostoјno dočeka »Uskrsnuće Gospodinovo«.

Poslije tako lijepog proljetnog dana, ujutro nas na Veliki Petak dočekalo iznenadjenje i razočaranje. Vani je sve bijelo, a snijeg pada u gustim krpama kao da dolazi Božić. Skačemo iz kreveta i trčimo napolje, da se grudamo. Polako počinje prevladavati kiša, koja oko podne prestaje, ali je još uvijek sve tmurno, vlažno i blatno.

Naša »gospa Marija«, kako svi od milja zovu gđu Kajfeš, predila nam »posni ručak«, koji je bio tako obilan i izvrstan, da smo se jedva ustali od stola.

Poslije objeda idemo razgledati veliku spilju. Otvor se njezin nalazi iznad kapelice i ceste, koja vodi iz Delnice u Lokve. Pošli smo sama mladarija, jer se teta nije dala — nije slučajno imala papira, da napiše oporuku.

Imamo sa sobom baklju, uže i batine. Kroz mali otvor uđosmo u mračni prostor, iz kojeg vode drvene i već trošne stube u crnu dubinu. Bacamo kamenje u tamu, odgovor nam je mukli pad i jaki tutanj. Sa zebnjom u srcu spuštamo se vlažnim i trulim stepenicama. Plamen baklje slabo osvjetljuje mračnu dvoranu. Sa stropu vise velike sige, koje se sjaje kao da su protkane samim draguljima. Ali nazałost vršci su im pokidani, nemilosrdna ljudska ruka dirnula je i oštetila ovo samotno podzemno carstvo.

Povlačimo se uskim pukotinama i dolazimo u manje ili veće dvorane pune raznih oblika siga. Po tlu žubori mali potoći, jer je ovih dana padala kiša. Zalazimo sve dublje i dalje. Vodič nam priča, da je spilja jako dugačka, te bi je trebalo urediti. Došli smo do kora L o k v a r k e, koja ispod ceste ponire, dalje nijesmo mogli.

Vraćamo se istim putem i nakon 3 sata hoda dodosmo svim blatni i mokri na danje svjetlo.

Po poljskom putu spuštaju se žene i djeca u svečanom crnom ruhu u selo, da pohode »Božji grob«. Zvona šute kao da su zanijemila od boli nad mukom i smrću Njegovom.

Preobukosmo se i podosmo u selo. Spuštamo se uređenim putem kroz šumu, zvanu »Golubinjak«. Ime je dobila po divljim golubovima, koji su se u jatima ovdje zadržavali.

Šuma! Grudi se nadimlju, pluća upijaju svježinu šumskoga zraka, oči se pasu po vječnom zelenilu crnogorice.

Skakutala sam po slavonskim hrastovim šumama, verala sam se velebitskim bukovim prašumama, uživala sam u bujnoi alpskoj flori, ali sve ovo nije se mene tako duboko dojmilo kao ova šuma.

Preda mnom se ustremila vitka jela u svoj svojoj visini, a odakle siše hranu za rast? U goli stanac kamen pustila je korjenje, obvila ga žilama, uz koje se stisnulo nešto malo mahovine i šumskih cvjetića.

Nastavljamo put preko livada između šumovitih bregova, te preko rijeke udosmo u selo.

Crkva je puna ljudi. U kutu je lijepo okičen »Božji Grob«, koji čuvaju dva »stražara«.

»Svi očajnički idu vaji
Pred prijestô Boga milosrđa.
A milost prosi slaba duša.«

(Tugomir Alaupović.)

Na svim se licima crta ozbiljnost i skrušenost. Poslije molitve prošetasmo se selom, koje se smjestilo uza cestu. Vraćamo se cestom, koja se uspinje na brijeđ.

Drugi smo dan sproveli švrljajući šumama i berući gljive, koje su poslije kiše promiljile na sve strane. Vrijeme je još uvijek hladno i ružno, no večer je osvanula vedra i lijepa. U daljini, na obzoru, pokazuje nam se gord i veličanstven gospodar Gorskog Kotara — Risnjak. Kamenita mu je glava ovita svježom snježnom kapicom, koja se kupa u sunčanom rumenilu. Kao da i to lijepo brdo hoće da proslavi »Uskrsnuće« u djevičanskoj bjelini.

Pobjedosna zvonjava ori se zrakom, odjekuje od pećina i navavljuje svakom stvoru svečani čas, da je Bog pobijedio smrt i tamu, te uskrsnuo na vječno svijetlo. Radosno klicanje ispunjuje prirodu, koja se okrunila sunčanom aureolom, da što svečanije proslavi taj čas.

Narod jatimice hrli u Božji hram, da se pokloni Spasitelju, a veseli »Alleluja« vije se zajedno s tamjanom do Božjega prijestolja.

Vratismo se kući:

»Mrak je...
ide šum od zemlje sve do zelen-vrha:
Tiho! tiho! tiše!
... Sklapa modre oči
potočnica plava.
Ispod crnih krila gluhe ljetne noći
šuma tvrdo spava.«

(Vl. Nazor.)

Osvanuo Uskrs.

Već rano ujutru skočila je mala sestrična Vlasta iz kreveta. »Majčice, taticе, je li mi što »zajček« donio?«

»Pogledaj, dušo, kroz prozor, možda se Tebe i ondje sjetio!«

Krik pun uzbudjenja zaori sobom. — U vrtiću pod grmom ostavio je »zajček« veoma lijepo izrađenu kućicu i puno, puno pisanica za dobru djevojčicu.

Na stolu nas čekaju blagoslovljena jela, koja je već k ranoj misi nosila na blagoslov snaha gospe Marije! Uz obligatnu šunku s pisanicama i lukom nalazi se »kuglof«, sol i razni kolačići. Ni mrvica tog posvećenog jela ne smije se baciti, nego se mora spaliti.

Citava procesija u svečanom ruhu polazi sa željezničke stanice u selo. Najviše ima mlađih djevojaka i momaka, koji se upravo natječu pjesmom i smijehom.

Dan je topao i vedar.

Ptičice su zapjevale himnu Spasitelju, šuma se okitila modrim potočnicama i žutim jaglacima, eteričan miris smole ispunja uzduh. Livade su se jače zazelenjеле, rijeka živahnije zažuborila, zvana prijatnije i snažnije zvone.

»A sunce plamsa na visini. Njišu se
Sve zelen-grane iela stoljetnih,
I grme r'jeke ispod nogu Njegovih,
I orli kriče iznad glave Njegove,
I stoji jeka po svoj zemlji spasenoj
Visoko na visinama.
Duboko u nizinama:
Hosana, sine Davidov!«

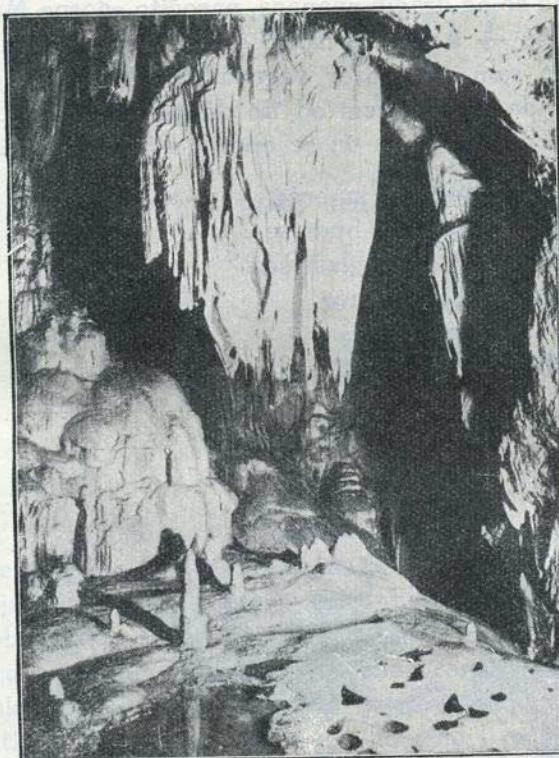
(Vl. Nazor.)

Svi smo u laganim odjelima, okićeni cvijećem. Služba Božja protekla je svečano uz pratnju orgulja i skladne pjesme pobožnoga puka.

Poslije mise svi se razilaze kući. Nema ovdje kola ni gajdaša. Gorštaci su hladniji i mirniji.

Ali su zato poslije podne sve gostonice pune; uz svirku harmonike ori se pjesma, mladež po taktu udara nogama, pleše i vrti se. Diže se prašina, ali što ona smeta užarenim i znojnim, veselim licima.

Dani prolaze, još malo pa ćemo opet na posao. Odlučismo se još da idemo pogledati jedno od najlepših mjesta Gorskog Kotara. Zeleni Vir — kod Skrada. U utorak smo se odvezli poslije objeda vlakom do Skrada. Spuštamo se serpentinastim putem kroz bjelogoričnu šumu. Vjetrić šušti starim i uvelim lišćem, nemilosrdno ga kida, da učini mjesta zelenom i mladom. Silazimo naglo sve dublje i dublje. Osjećam veliku razliku između ove šume, pokrite još žutim lišćem, i one krasne u Lokvama. Već smo u dubokoj dolini, na su-

Spilja kod Lokava

Vrela 1931.

protnoj strani uzdigla se strma i vrletna stijena, a potočić šumi na njezinom podnožju i preskakuje preko kamenja. Siva, kamena litica ustremila se pred nama kao da nam brani dalji put. S njezine vrto glave visine ruši se uz jaki šum krasan slap. Tanka maglica vodene pare obavila ga čarobnom koprenom.

Dolazimo na njegovo podnožje. Ne možemo da mu se sasvim približimo, jer nas obilno škropi vodom.

Pod pećinom se u maloj spilji nalazi jezerce kristalne smaragdne boje. Po toj se boji vode i zove taj izvor »Zeleni Vir«. Voda je hladna i pitka, te se njome opskrbljuju za žarkih i sušnih ljetnih mjeseci sva okolna mjesta, jer to vrelo nikada ne presuši.

Nedaleko slapa nalazi se električna centrala, koja osvjetljuje čitavu okolicu.

Puni novih i neizbrisivih utisaka vratili smo se na večer u Lokve.

U srijedu smo otišli u Sušak i na Trsat, a u četvrtak krenusmo svi razdragani domu svome.

Opraštamo se od dragih znanaca, naročito »gospo Marije« — măšemo rupčićima, — i nestaje nam Lokava ispred očiju.

Naslonjena sam na prozor vagona. Nikako se ne mogu sprijatići s mišlju da se rastajem od tih dragih bregova. U srcu nosim njihovu sliku i obećanje, da će se opet k njima vratiti. A zašto? . . .

»Tu zélen dol in brég,
Tu cvéťe vžé budí se,
Tu ptičji spév glasí se,
Goré še krije snég,
Zakaj nazaj?
Nazaj v planinski raj!«

(S. Gregorčić.)

Flora gorskoga kraja.

SA VISINA I DUBINA

Pioniri života na stijenama

Dr. Fran Kušan

U prirodi postoji stalni slijed živih bića; onaj koji živi ranije pripravlja svojim životom i radom povoljan teren za onoga koji iza njega dolazi. Djeđovanja se nadopunjaju i od mrtve kamene pustinje nastaje vremenom cvjetna bašta.

(Kerner: Pflanzenleben, I. 86).

Mnogi je već planinar, prolazeći kojim našim vapnenim gorjem, zapazio bezbroj najrazličitijih vapnenih stijena, koje su na njega učinile dojam, kao da su posve gole, bez ikakvog života. Poput bijelih sablasti dižu se na vrhuncima naših Hrvatskih Alpa oštре i visoke, strmo odlomljene i gole vapnene gromade, koje svojom bještinom i oskudicom vidljivog biljnog pokrova daju sliku pravih kamenih pustinja. Obično se i veli — a to čine i mnogi naši istaknuti planinari — u tome moru vapnenih stijena nema više nikakove vegetacije, tu ne raste nijedan cvijetak, nijedna travka. Osobito se ovo ističe za najgornje pojase naših najviših planina. Pa i u istinu, gledamo li te krajeve u naravi ili u slici, takova nam se mesta i čine kao da su posve bez života.

Pa ipak nije tako. Naprotiv, vrlo je malo stijena, na kojima nema nikakvog života. Takove su stijene sa neobično glatkim, strmim i suhim plohama (ili trajno ili uslijed toga, što voda kišnica naglo otice). Tu je zaista nemoguć svaki život, jer glatka i suha podloga ne pogoduje zadržavanju i razvoju biljne rasplodne stanice i klince. Ali takova su mesta, kako rekoh, u istinu vrlo rijetka.

U svakom drugom slučaju a to znači gotovo uvijek, na svim se stijenama bez obzira na sastav, oblik i vrst plohe, čim one dospiju na površinu zemlje, naseljuju najniži biljni organizmi, a među njima u prvome redu lišaji kao pioniri na svakoj nenačetoj podlozi. Uz njih se kao pioniri naseljuju često i alge, mnogo rijeđe i neke gljive.

Alge kao pretežno vodene biljke uspijevaju jedino na dovoljno vlažnim mjestima. Od stijena najčešće naseljuju vapnence i dolomite i to njihove fine i sićušne pukotine, gdje se nešto duže zadržava voda, pa mesta, kojima voda otice. Tu su među algama u prvome redu t. zv. modro-zelene alge — mikroskopski sitni organizmi — koji

dolaze mjestimice u ogromnoj množini, stvarajući čitave kolonije, obavijene i zaštićene sluznim tvarima. Čitava je kamena površina na takovim mjestima obojena plavičasto, tamno sivo ili posve crno. Na okomitim i velikim vapnenim površinama, na mjestima, gdje se preko stijena cijedi voda, zamjećuju se vrlo često crne (kao tintom obojene) pruge, koje odaju, da se tu na površini ili u neznatnoj dubini pod vanjskom korom nalazi obilje spomenutih modro-zelenih alga. Otkinemo li čekićem komadić s takove stijene, to će se na prelomu, nešto ispod površine zapaziti već prostim okom zelenkasti sloj živih organizama.

Vlažnije kamene blokove uz gorske potoke naseljuje i posve prekriva vrlo često druga jedna alga, čija je prevlaka na stijeni crvena poput cigle, a daje miris sličan mirisu ljubice (»Veilchenstein«). Na našim vapnencima i dolomitima, na zasjenjenim i trajno vlažnim stijenama u šumskoj zoni nisu ove alge rijetkost. Ugibanjem ostavljaju one za sobom tanak sloj organske tvari, u kojoj se lako zadržavaju spore lišaja i mahova.

Od gljiva kao organizama, kojima je potrebna podloga s organskim tvarima, ne dolazi kod naseljavanja stijena gotovo nijedna u obzir, osim ako ovamo ne uvrstimo i bakterije, koje nalazimo svadje, na svakoj površini, pa i duboko u samoj stijeni, gdje svojom svemoćnom snagom vrše bez sumnje i razaranje kamenih čestica.

Svi spomenuti organizmi zaostaju i u svome raširenju i u svome djelovanju na površini stijene uvelike za najraširenijom skupinom nižega bilja na stijenama — za lišajima. Rašireni po čitavoj zemaljskoj površini, od ekvatora i morskih obala do polarnih predjela i najviših planinskih vrhova, ove biljke uspijevaju i na takovim mjestima i podlogama, gdje je rast svim ostalim organizmima apsolutno nemoguć. Oni mogu da podnose i najveću toplinu (kod nas na primorskim obroncima i platoima, gdje se stijene ugriju ljeti i preko 50° C, nema kamene površine bez lišaja!) kao i najjaču insolaciju, najjače svjetlo, kojemu su izložene na stijenama u pustinji i visokim planinama. U polarnim krajevima i na alpskim vrhuncima podnose oni veliku studen i tamu polarnih noći. S lakoćom izdrže višemjesečnu sušu, a još se uvijek dobro snalaze pod dugotrajnim i debelim snježnim pokrovom.

Pa kakovi su to organizmi, odakle njima tolika otpornost i žilavost? Što su zapravo lišaji?

Pokušat ćemo da na to bar ukratko odgovorimo. U tu svrhu potražimo bilo kakvu lišajima naseljenu stijenu i otkinimo dlijetom komadić s njezine površine na onome mjestu, gdje nam se čini kao išarana i obojena raznim živim bojama. Pogledamo li lupom (povećalom) površinu takovog komadića stijene, vidjet ćemo, da je ona

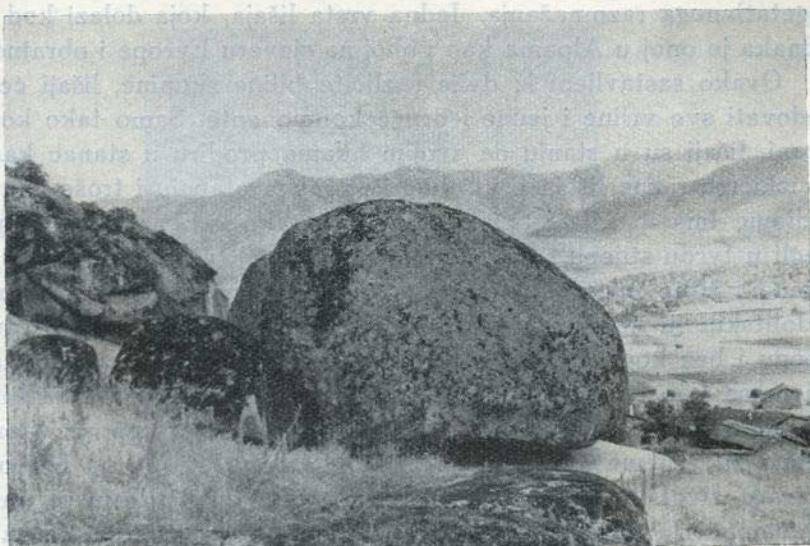

Foto: Dr. Kušan

Motiv iz Južne Srbije.

prevučena sitnom i ljuskavom korom, koja može biti različitog oblika, boje i grade. Među ljuskama takove kore smještene su okrugle, zdjeličaste tvorevine, u čijoj ćemo unutrašnjosti pod jačim povećanjem otkriti bezbroj kijačastih i sitnih mješinica sa još sitnjim okruglastim tjelešcima. To su spore, truske — rasplodne stanice — pomoću kojih se ove biljke razmnažaju. Spore su to slične onima, što ih produciraju sve vrste gljiva, koje su nam svima dobro poznate u bezbroj različitih forma, što rastu na šumskom tlu, trulim panjevima i drveću. Kad bismo stavili nekoliko takovih trusaka na pogodno tlo, da prikljuju, vidjeli bismo da bi se iz njih razvile vrlo fine i tanke niti — zovemo ih hife — koje bi se međusobno plele, zbijale i stvarale neke vrsti pletiva, staničja, iz kojeg su izgrađene gljive. Znači, iz spora kod lišaja nastala bi gljiva. Pa tako bi zbilja i bilo, ali u prirodi, na stijeni ovakove niti, nastale iz trusaka, puzu po površini stijena, zalaže u pukotinice i, kao da nešto traže, ne mogu pravo i normalno da se dalje razvijaju. Istom kad su na svome putu naišle na jedan drugi organizam, na izvjesnu i obično jednostaničnu zelenu algu, kojih ima uvijek tu i tamo po stijenama, onda kao da nastaje preporod u njima: rast im postaje intenzivniji, hife obavijaju zelene stanice, privlače ih k sebi. A ove, kao da i njima prija blizina ovog tako dalekog rođaka, i same počinju intenzivnije da se razmnažaju. I kroz izvjesno vrijeme površina stijene ne će biti pokrivena ni algom ni gljivom, nego novom vrstom organizma — lišajem, koji u svom dalnjem rastu pokazuje sve odlike samostalnog organizma sa zasebnim načinom

vegetativnoga razmnažanja. Jedna vrsta lišaja, koja dolazi kod nas, jednaka je onoj u Alpama kao i onoj na sjeveru Evrope i obratno.

Ovako sastavljeni iz dvije različite biljne skupine, lišaji će posjedovati sve vrline i jedne i druge komponente. Samo tako kombinirani, lišaji su u stanju da svojim hifama prodiru u stanac kamen, da izlaze razne lišajske kiseline i da njima otapaju i troše najtvrdiju podlogu. Ima ih, čija je prodorna snaga tako velika, da su potpuno ulegli u tvrdnu stijenu, a na površini se vidi tek neka promjena u boji stijene i sitne piknjice — mjesta sa plodištima. To je ona skupina endolitskih (u kamenu) lišaja, koji naseljuju kao prvi pioniri svaku stijenu i bez kojih bi bilo jako teško zamisliti razvoj organizama na stijenama kao i postanak tla. Ti su lišaji neugledni, jedva vidljivi, a ima ih uveć u najvećoj množini baš tamo, gdje nam se vapnena stijena za vrijeme suše čini tako bijela i gola kao da na njoj nema ni traga života. A ipak, već za kišnog vremena javljaju se na tim stijenama vrlo žive i različite boje, koje nas upozoravaju, da tu ima i te kako mnogo života.

Osim ovih lišajskih vrsta dolaze i brojne druge vrste kako na površini stijena tako i na drveću, na trulim panjevima, na tlu. Ima ih na najrazličitijim podlogama, u najrazličitijim formama. Jedino ih nema u blizini naselja. Tu im ne prija nečisti zrak. Na stijenama se razvijaju u hiljade i hiljade različitih ali dosta postojanih oblika. Od njih su granitne gromade alpskih morena i gnajnski blokovi naših »ostenjaka« u Južnoj Srbiji onako živo išarani, prekriveni. Na granitnim blokovima u subalpskoj i alpskoj zoni ni nema druge vegetacije osim lišaja. Oni su tu ispleli tako lijepi i gusti sag, da se sama stijena ni ne vidi. Toliko je njihov razvoj u tim područjima povoljan.

Po njima, po njihovoj građi, obliku i boji, možemo već na prvi mah da razlikujemo vrstu podlage, na kojoj dolaze. Ne naseljuju lišaji bez iznimke svaku stijenu jednakoj i bez razlike.

Vapnena i dolomitna stijena — karbonatske stijene — nose skroz drugaćiju lišajsku vegetaciju od one, koja se razvija na eruptivnim, silikatnim stijenama. Lišajske vrste, koje u naročitim i karakterističnim kombinacijama — zadrugama — dolaze na vapnencu, nisu ugledne, jedva se vide, podloga se jače ističe. Tu prevladavaju lišajevi, koji vegetiraju dublje u stijeni, ispod njezine površine. Drugačije je recimo sa granitima: lišajski su tu oblici najvećim dijelom na površini, bolje su razvijeni, po građi se približavaju višem bilju, lisnatog su i grmolikog rasta, a veoma žive boje. Eto prilike, da i po tome razlikujemo vrst stijene.

Uz lišaje se doskora naseljuju na stijene i mahovi — po svojoj građi već puno savršeniji organizmi sa razvijenom stabljikom i listićima — vrlo brojna i raširena biljna skupina, čija je važnost za po-

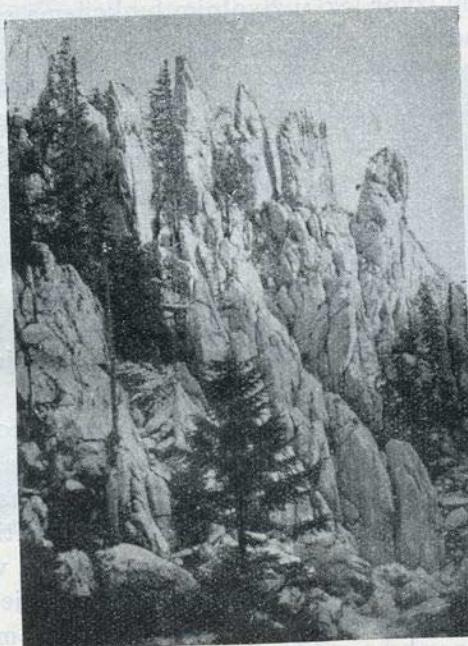

Foto: Dr. Kušan

Bijele Stijene

stanak oblika stijena isto tako velika. Sa mahovima postaje podloga već toliko prerađena i pripravljena, da je sada otvoren slobodan put naseljavanju i najvišega bilja, paprati i biljaka sa cvjetom. Ali prije nego prikažemo važnost spomenutih skupina nižega bilja za postanak današnjih oblika stijena kao i slijed čitave vegetacije na njima, potrebno je da bar u glavnom ocrtnamo i rad ostalih faktora, koji utiču na razaranje i formiranje zemljine površine.

U momentu kada su sedimentne ili eruptivne mase bilo kojega sastava i starosti dospjele na površinu zemlje, počele su razne vanjske sile i faktori da utiču razorno na njihovu čvrstu površinu, čiji je prvo bitni položaj mogao da bude raznolik. Učinak tih preraznih sile ispoljio se je doskora u raznolikim formama prvo bitno jednoličnog reljefa. Čim su nastupile takove makar i nezнатне forme i neravnine, podloga je već s manje uspjeha mogla da odoljeva nasrtaju brojnih razornih sile, a ove su opet s više snage i lakše mogle da zahvaćaju neravnu površinu.

Da ne spominjem mehaničke, fizikalne promjene, koje su nastajale, a još uvjek i nastaju na zemljinoj površini, a kod kojih se bit novo nastalih dijelova i oblika nije promijenila, preći ću odmah na prikazivanje djelovanja kemijskih faktora, s kojima je tako povezan

i rad onih sila, čiji izvor leži u životnim funkcijama spomenutih biljnih skupina i u njihovim posmrtnim ostacima.

Djelovanjem se kemijskih faktora a pod neposrednim uticajem atmosfere odigrava najvažniji čin rastrožbe onih dijelova stijene, koji se dadu rastrošiti i preći u bitno nove forme. Zbog toga i u osnovi postoji samo jedan bitni preduvjet takovoj rastrožbi, a to je prisustvo tekuće atmosferske vode. Istočem tekuće, jer led nema nikakove kemijske razorne snage, pa i ako je tekuća voda glavni preduvjet kemijskog rastvaranja, ipak ona sama ne može da vrši nikakove bitne projmene, nego pored ostalog i u glavnom pomoću ugljične kiseline i kisika iz zraka. Hidrolizirajuće djelovanje ovakove vode znatno povećavaju razne otopljene soli a naročito brojne organske kisenile, što ih izlučuju niže i više biljke. Učinak spomenutih sastavnih dijelova atmosferske vode u prvom je redu ovisan o temperaturi. Što je temperatura niža djelovanje je slabije, učinak se približava nuli; tako na pr., ako je stijena pod snijegom, hidrolitička snaga tekućine je minimalna, nikakova. Pa i u slučaju, kada u višim planinskim predjelima voda naglo otiče sa stijene, kemijsko djelovanje te vode na stijenu je jako slabo. Naprotiv, ako je stijena manje nagnuta a uz to obrasla makar i neznatnim slojem nižega bilja, voda će se među biljnim dijelovima duže zadržati, polaganje će oticati, a što je isto tako važno, pri tome će biti kroz duže vremena izložena zagrijavanju ne samo od strane sunčanih zraka, nego i od samog vegetacijskog pokrova, koji ima uvijek veću toplinu od svoje okoline. Uz to na takovim mjestima razorno djelovanje vode pojačavaju i brojne organske kiseline i humozne tvari, što ih biljke na stijenama izlučuju i nagomilavaju. Sve to čini da je djelovanje pod ovakovim prilikama vrlo znatno i očito.

Promjene na stijenama ne odvise samo o koncentraciji i sastavu vode tekućice, nego vrlo mnogo i o vrsti i kemijskom sastavu same stijene, od čega će zavisiti i način čitavoga toka procesa rastvaranja. Karbonati (vapnenac, dolomit) i sulfati (gips), otapaju se mnogo lakše, jednoličnije, što je opet u glavnom rezultat njihovog homogenog sastava. Za razaranje takovih stijena neophodna je prisutnost ugljične kiseline u vodi, uslijed čega, recimo, vapnenac na svojoj površini i u doticaju s takovom vodom prelazi u lako topivi kalcijev bikarbonat. Za ilustraciju, kako ovakova otapanja teku relativno sporo, navodim:

100 uteznih dijelova vode otapa kod obične temperature:

36 dijelova kamene soli, 0,25 d. gipsa, a samo 0,003 d. vapnenca, a

100 uteznih dijelova vode zasićene sa uglj. kiselinom otapaju 0,10 d. vap.

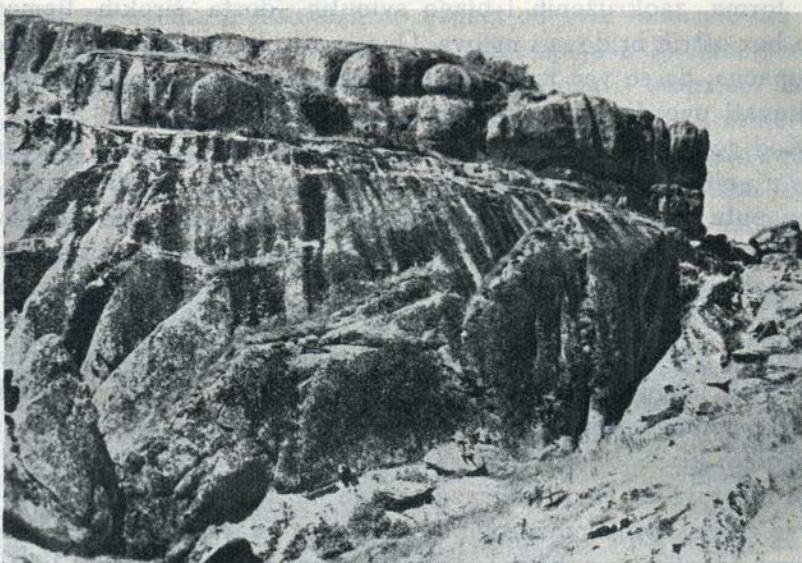

Foto: Dr. Kušan

Gnajsne stijene kod Prilepa.

U našoj bi se klimi 1 cm^3 kompaktnog kamena gipsa otopio za 57 i pol godina, a vapnenca za 2020 godina.

Vidimo jasno da se razaranje kemijskim putem odvija dosta po-lagano, ali da se uz to znatno pojačava prisustvom ugljične kiseline, koje ima u kišnici sto puta više nego u atmosferi. Protječe li kišnica preko stijene sa vegetacijskim pokrovom, to će se ova količina ugljične kiseline još više povećati, koliko direktnim putem iz žive i zelene biljke, toliko oslobođanjem pri truljenju organskih tvari.

No nisu karbonati jedini sastavni dijelovi kore zemaljske, što više oni daleko zaostaju za raznovrsnim silikatnim stijenama, koje su kud i kamo otpornije prema razornoj stazi vode. Za razliku prema karbonatima, kod silikata je voda uz slabije sudjelovanje već spomenutih agensa kao takova najdjelotvorniji faktor. Napose je kod toga jako aktivna hidroksilna skupina, koja se oslobađa u disociiranom stanju vode. Istina, te je skupine i u vrlo velikoj količini vode jako malo slobodne, zbog toga je i takovo djelovanje maleno. Ali mi i ovdje ne smijemo mjeriti našim mjerilima, kroz stoljeća i tisućljeća sumiraju se ove male promjene u goleme i snažne perturbacije.

Spomenuta razlika u djelovanju vode kišnice i njezinih sastojina na rastrožbu karbonatskih i silikatnih stijena očituje se i u rezultiranim oblicima njihovim. Dok se kod vapnenih i dolomitnih stijena ističu ostri, šiljati i češljasti oblici sa oštrim brdovima na lomovima, s malenim zenitnim plohama, dotle su silikatne stijene i gromade

oblik form, zaokruženih i blago svinutih, dosta širokih tjemenih ploha bez oštrih bridova i uglova. Ova je razlika tako jasna i svakom pristupačna, da se već iz daleka zapaža, pa je već na prvi mah lako razlikovati ove dvije glavne skupine stijena.

Kod govora o rastrožbi vapnenca spomenuo sam kao najvažniji agens u vodi ugljičnu kiselinu, koju voda u velikoj množini prima na svome putu kroz atmosferu i kroz stijenu. Pri tome smo uzeli kao nužnu pretpostavku, da je na stijeni već razvijen makar i vrlo tanki biljni pokrov. Znači, da bez ovoga nema intenzivnijeg kemijskog rastvaranja. Čim su se stijene uhvatili makar i najprimitivniji lišaji (endolitske vrste), ona je osuđena na polaganu ali sigurnu propast. A da lišaji mogu da nasele gotovo svaku stijenu, to smo već rekli. Nema te podloge, koja bi njima odoljela. I najglađe plohe mramornih spomenika, klesano kamenje crkvenih tornjeva, nadgrobno kamenje, zidani mostovi pa čak i željezne poluge na njima postaju vremenom njihove žrtve. Svojim razornim djelovanjem ostavljaju lišaji za sobom neravnu površinu, na kojoj se voda i razni drugi materijal lakše i duže zadržava pa sam pri tome razara. Na nagnutim i okomitim plohamama voda će isprati rastrošeni materijal, na površinu će doprijeti opet stanac kamen, rad lišaja pionira mora ponovno da započne. Na horizontalnim, napose tjemenim plohamama razorni materijal sa ostacima uginulih lišajskih dijelova ostaje duže vremena, tako da će na tím mjestima moći da se nasele razvijeniji lišajski oblici a na njih i prvi mahovi. Kako su ovi i po težini svoga tijela i po prostranstvu površine, koje zauzimaju u nadmoći nad lišajima, to će mahovi još više zadržavati vodu, a ova će od njih primati ne samo povišenje temperature nego i brojne razorne tvari i spojeve, koji nastaju iz žive i uginule organske tvari. Kod toga će se procesa kamenje otapati najjače ispod takovih mahovinskih jastučića. Posljedica će biti još jače nagomilavanje organskih tvari, humusa, koji će dobro doći još savršenijim biljnim skupinama.

Svaka će biljna vrsta ili skupina predstavljati u svome djelovanju podređenu ali zato ipak neophodno potrebnu kariku u lancu zbivanja, što ga zovemo procesom rastrožbe, nesamo time što ide pred slijedećim višim biljnim skupinama, nego što uopće na taj način stvara mogućnost njihovog razvoja. Kod tih izmjena i u tome slijedu biljnih skupina slaže se na stijeni ne samo obilna množina direktnih čestica same stijene nego i dosta debeli sloj organskih tvari kao preostatak uginulog i istrulog bilja. Ove se organske tvari pretvaraju u hranivo i dobro tlo, koje djelovanjem vlage i vrlo sitnih organizama vrije i postaje sve kiselije. Pomoću toga humusa, kako označujemo rastvorene i nerastvorene organske tvari zajedno sa mikroorganizmima, vrši se ponovno vrlo jaki uticaj na kamenu podlogu, uticaj,

koji je po svome efektu sigurno najjači od svih razornih sila. Naročito će, pri rastvaranju nekih organskih spojeva (bjelančevina) nastala i oslobođena sumporna kiselina djelovati otapajući kamenu podlogu, stvarajući tako još veću razliku i neravnost u relijefu. Dje-lovanju tih direktnih i indirektnih biljnih produkata može se pripisati postanak vapnenih stožaca, oštih kukova i brojnih stijena okomitih i strmih ploha kao i kotlastih i koritastih udubljenja na ravnim i prostranim horizontalnim plohamama.

Da navedemo samo jedan primjer. U prastaro doba zemlje do-spjele su na zemljinu površinu razne kamene mase ili u obliku na-slagnih slojeva sedimentnog porijekla ili u obliku nepravilnog izljeva iz rastopljene zemljine unutrašnjosti. I jedne i druge su mogle po-primiti prema vani više manje horizontalne ili slabije nagnute plohe, pa su odmah bile izložene nasrtaju lišaji, koji su svojom razornom snagom učinile doskora čitavu površinu neravnom. Time su omogućili rast mahovima, a s vremenom i drugome bilju, koje su svoje otpatke i uginule dijelove odlagali u obliku humoznih naslaga. Mje-stimice i na izbočenijim i otpornijim mjestima naselje je lišaja ostalo trajnije, dok mahovi zbog slabije vlage i drugih razloga nisu mogli na tim mjestima da se nasele. Mahovi obično biraju nešto udublje-nija mjesta s više vlage. Uslijed toga na takovim mjestima skupljaju oni još više vode (6 puta više vode od težine svoga tijela upiju ma-hovi za jednu minutu a otpuste istom za 7 dana). Voda potpomognuta već spomenutim kiselinama vršit će svoje djelo razaranja ispod ovog sloja sa mahovima i višim biljem i to obično u krugu. U gornjem sloju njezina je snaga i najjača, dalje u unutrašnjosti ona postepeno opada. Uslijed toga će strane otopljene udubine biti uvijek jače ili slabije nagnute. Vrši li se ovakovo otapanje oko jedne čvrste tačke, nastat će stožac, vrši li se u zatvorenoj i čitavoj kružnici, nastat će kotlasta udubljenja, koja mogu vremenom da poprime ogromne di-menzije.

Pregledamo li sumarno rad svih kemijskih faktora, to vidimo da gotovo kod svih važnu, rekao bih gotovo najvažniju komponentu čine biljke i to one niže, u prvome redu lišaji. Bez bilja se uopće ne može ni zamisliti postanak današnjih forma stijena, isto tako ni postanak tla. I ako ne jedini, oni su ipak i zasigurno najvažniji akteri u pro-mjenama zemaljske površine. Zato je i potrebno da svaki ljubitelj prirode i njezinih lijepih oblika zna nešto i o životu kao i o uticaju toga života na te na oko mrtve oblike. Neka ne misli planinar na svome usponu i vrludanju po Bijelim Stijenama — da navedem samo jedan primjer — da su one veličanstvene i bijele stijene bez života, mrtve.

L I S T A K

Vuzmica

Zlatko Špoljar, Zagreb

Komaj kak na Vuzem nestalo je kmice

Komaj kak su pevci navestili zoru,

Po svih bregih su se vužgale vuzmice,

A mesec pred njimi skril se je za goru.

Okol njih su stali i ljudi i žene

I puce i dečki i dečeci mali.

Kraj ognja su žarkog zgledali kak sene,

Popevajući glasno vuzmicu su žgali.

I temna se gora zbudila odè sna

Gda je znovič čula popèvke im stare;

Znala je da danes tu je slava kresna,

Gda se po vsih bregih žarki ognji žare.

I ognjeno Sunce nad goru se diže,

Ali vre vuzmica kadeč se dogara.

I ideju ljudi doma v svoje hiže

I polehko pesma vtihnula je stara.

A glog je zadisal, da ga je milina,

A črešnja je divja čele k sebi zvala:

Veseli se Vuzmu čovek i živina,

I gora i šuma i tičica mala.

Vuzmice

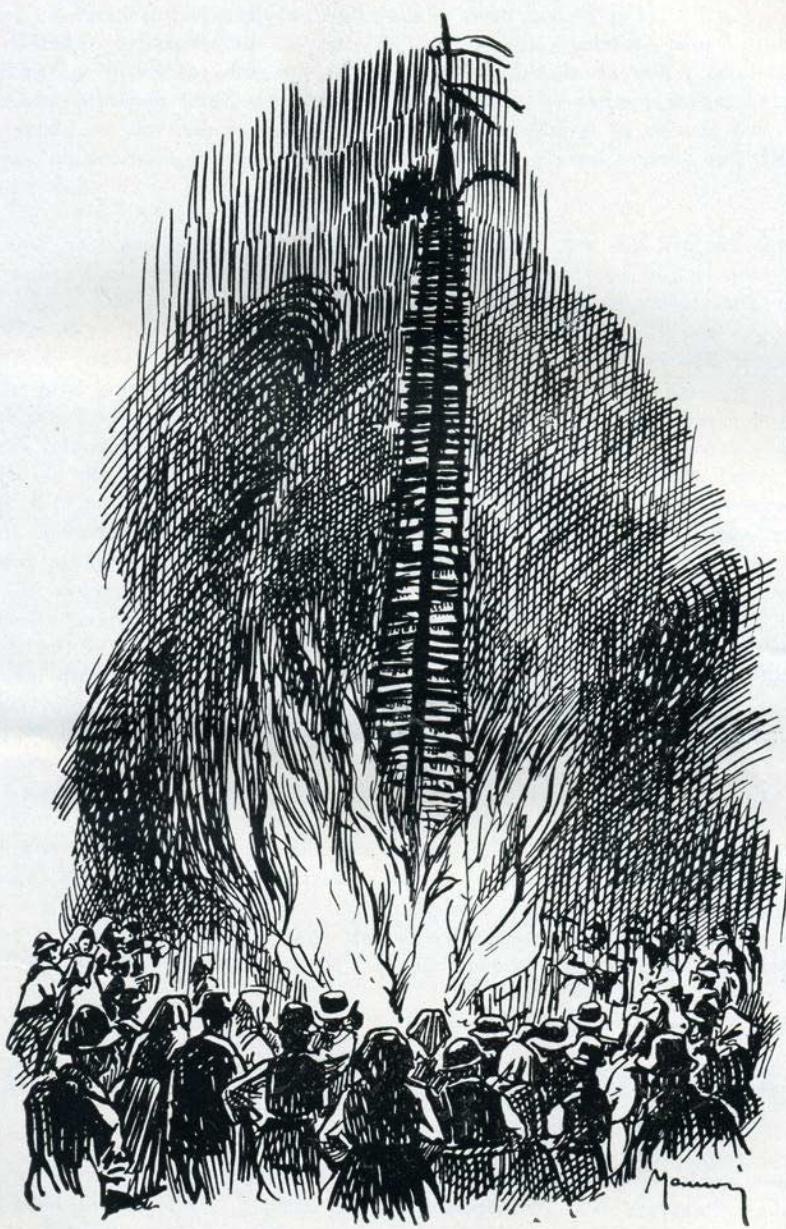
Gabro Pinter, Zagreb

Vuzmice, vele im i »vuzelnice«, uskršnji su krijesovi, i mnogo im se raduju u nekim našim krajevima.

Iz naše slike vidite, kako je vuzmica napravljena, a možete i sami pro-suditi kako je velika. Ima i manjih i posve malih vuzmica, otprilike kao čovjek velikih, a postavljaju ih i manja djeca, jer i ona hoće da imaju »svoju« vuzmicu.

Velike vuzmice grade mladići i veći »dečki«. Uzmu četiri jelova kadgod i osam metara visoka okresana koca ili stabla pa ih ulkopaju u zemlju, tako da čine uglove četverokuta a na vrhu se sastavljaju. Za male su vuzmice dobri i grabovi koci.

Vuzmice su ispunjene okresanim granjem i borovicom a na vrh se obično pričvrsti zelena jelova grana, tu i tamo zakićena papirnim trakovima razne boje.

MAUROVIC: VUZMICA NA KALNIČKOM VISU

U Jerovcu (Kuljevčici), nedaleko od sreskoga mesta Ivanec u Bednjanskoj dolini, gdje sam to sam vido, postavljaju se vuzmice na Veliku subotu a zapale ih na sam Uskrs u rano praskozorje. Vesela omladina uživa u lijepoj slici, kad se krije varnice, ijuče, pjeva, poskakuje i peče u žari jaja.

Uskršnje kriješove (ne moraju baš imati oblik vuzmice) pale i u drugim zemljama: u Njemačkoj, Austriji, Čehoslovačkoj, a znaju za njih i ostali narodi.

Osim uskršnjih ima i drugih svakojakih vatara ne samo u našim krajevima nego svuda po slavenskom i neslavenskom svijetu. Mnogi su od vas čuli barem za naše đurđevske i ivanjske vatre, a mnogi su ih i sami uživali uoči Đurđeva i Ivana dana.

Da vidimo odakle vuzmice i šta znaće.

Dok naši praoci (tome je dašto vrlo davno) još nisu bili kršćani, vjerovali su u dobre i zle bogove i duhove (Božo i Crnjo). Dobri su bogovi svijetla, zli tmine. Oni su u neprestanoj borbi, pa sada nadvladaju dobri sada zli.

Na takvo je vjerovanje naše pređe upućivala priroda. U proljeće i ljeti svijetli su bogovi jači od bogova tmine; s nastupom jeseni svijetli moraju da uzmiču pred gospodarima mraka, i ovi ih potom, zimi, ljuto pritisnu.

Kada dakle Jarilo (tako ga zovu Rusi), zeleni, cvjetni i žarki bog proljetnoga Sunca, iz teške zimske tmore napokon opet »uskršne« moćan i slavan, tko da se pobijeditelju na povratku ne raduje! Zimska je aždaja (zmaj, guja, pozoi), tj. tmina, savladana; negdje u dubokoj bezdani zamalo će posve one močati. Svemožno pak Sunce slavi pir s časnom i milom L adom, djevičanskog božicom proljetne ljepote i mладенаčke ljubavi.

Cio svemir, nebo i zemљa, puni su te slave: kriješovi bukte, sve ih pozdravlja, sve pjeva i zanosno kliče: Divan bog! Aleluja!

A mi, kršćanski potomci svojih nekrštenih pređa, baštini smo u amanet taj davni običaj, te od najveće česti i ne znamo za njegovo iskonsko značenje. Kršćanstvo je naime mnoge stare običaje zadržalo kao svoje; dalo im je samo slično ili novo ime i značenje, pa se tako i vuzmice na prvi pogled čine prave kršćanske vatre.

Kako su ih naši praoci zvali, toga danas ne znamo. Može biti, da se ta tajna skriva u onom drugom imenu »vuzelnica«. Svijetli, naime, Sunčev bog bio je dosad kao svezan, »zavuzlan« (najjače pred Božić, kad je sunce gotovo posve nemoćno), pa mu je uspjelo da pokida okove, u koje su ga sapele zimske sile; on se je »odvuzlal«, i u slavu tih razriješenih i pokidanih uzlova, njemu, svijetlome i uzvisitome davaču svega dobra, namijenjene su »vuzelnice«.

Tako nas ove jerovačke vatre i svojim imenom živo sjećaju toga davnoga doba.

Iz Mallnitza preko Somblicka na Glockner

Stanko Šafar, Koprivnica

Prošavši gotovo sve gore salzburških i berchtesgadenskih Alpa, odlučio sam poći u Visoke Ture. Vježbao sam se mnogo, da što spremniji podem u carstvo vječnoga snijega i leda.

Vraćao sam se upravo iz Koprivnice, gdje sam bio na dopustu, u Salzburg. Sa sobom sam bio ponio i svu svoju planinarsku opremu, a dobro da sam se opskrbio i sa hranom, odlično i jeftino, još u Koprivnici. Oko ponoći sam stigao u Mallnitz (izlazna točka za Gross Grockner, Sonnblick i Hochalm-spitze). Nebo je bilo naoblaćeno, potpuna tmina. Samcat sam izišao iz brzoga

vlaka. Nikakovih putnika osim mene. Uredivši svoje stvari, pošao sam brzo u selo Mallnitz. Tražio sam markaciju, našao sam je i krenuo odmah dalje iz sela. Put je vodio desno u Tauernthal dolinu i čim sam dalje išao, tim je postajalo tamnije. Od prilike nakon jednog sata hoda stigao sam do jednog sjenika, punog mirisavog alpskog sijena. Umoran od odulje vožnje vlakom i nespavanja, nisam dugo oklijevao, nego sam se zavukao u sjenik, jednostavno se zakopao u sijeno i zaspao.

Vrlo rano me probudi hladnoća maglenog gorskog jutra, pa pokupivši svoje stvari, išao sam prema Janninger Almhütten, kamо sam stigao nakon dvosatnog hoda iz Mallnitza. U pastirskim kućama naišao sam na dva Nijemca iz Reicha, koji su već dan prije došli gore i htjeli do Duisburger-hütte, ali sada, jer magla nije nikako popuštala, odlučili su se povratiti opet natrag u Mallnitz. Okrijepivši se izvrsnim mlijekom i maslacem, išao sam dalje, premda nisam vidio ni 10 koraka pred sobom. Lijevo od alpskih kuća, po t. zv. Walter Broninger-putu do sedla Feldseerscharte, išao sam ništa manje nego tri sata i sve bez odmora. Nadao sam se, da će s one strane sedla naići na lјepše vrijeme ili na barem manje magle. Na samom sedlu nalazi se mala koliba Njemačkog i Austrijskog Alpinskog Društva »Weissee-hütte«. Tu sam se odmarao kratko vrijeme. Ovdje nije bilo toliko magle, tu i tamo se sasvim raščistilo, tako sam imao par divnih pogleda na visoko-gorsko jezero Weissee, kojega se zelenasta površina divno isticala ispod snježišta na drugoj strani Feldsee sedla. Put do Duisburger-hütte vodi odavde preko snježišta i između velikih gromadnih kamenja, tako, da je markacija dijelom skoro nemoguća, ali sada sam se već bolje snalazio u čitanju tragova i orijentiranju, jer je bilo mnogo, mnogo manje one dosadne magle, koju nikad nisam volio. Nakon sedam sati hoda od Mallnitza došao sam iznenada do Duisburger-hütte. To je jedna dosta velika zgrada, a prozori su izvana obojeni crveno-bijelo-crveno — austrijskim državnim bojama, do nje su dvije male kolibice, a sama se nalazi na divnom položaju na Karl-Löhr-höhe i na rubu samog Wurten-kees ledenjaka. U kući sam naišao par austrijskih studenata, koji su se slabo brinuli za moj dolazak, a još manje za svoj boravak u kući. Odlučio sam prenoći u toj kući i tek u jutro poći dalje na Sonnblick, ali kako se nisam mogao ovdje primiriti, krenuo sam odmah nakon kratkog počinka dalje i to od kuće desno gore na sam ledenjak Wurten-kees. Došavši do sredine istog odjedamput sam bio u potpunoj magli i nisam znao kuda bi dalje krenuo. Naprijed nisam znao, natrag nisam smio, da se ne izvrgnem smijehu austrijskih studenata i tako sam stajao jedno vrijeme neodlučan, dok se nije magla na jednom mjestu raščistila i tada sam ugledao desno gore na Niederenscharte-sedlu motku, koja služi kao markacija. To je bilo dosta. Sada sam znao pravac, kuda mi je ići i došavši gore na sedlo, bio sam ushićen sa divnog pogleda na Gruppete-kees ledenjak, Sonnblick i lijevo od Sonnblicka na strmi ledenjak, koji se divno zrcalio na večernjem suncu. Na jugo-istočnom hrbtu Sonnblicka kod Rojacher-hütte vido sam par planinara i veselo odskakutao do podnožja Sonnblicka. Tu su upravo neke partie prelazile preko jednog opasnijeg mjesta. Bilo mi je smiješno gledati dosta nespretno prelaženje pojedinaca. U to opazim na ovećem kamenu povrh puta dva planinara, koji su mi mahali i dovikivali, mislio sam, da su moguće znanci iz Salzburga, ali sam kasnije ispostavio, da su se oni prevarili, a i ja, jer su dočišni bili iz Badgasteina. Već su tri dana sjedili gore na Sonnblicku i čekali lijepo vrijeme, a kada sam do njih došao, upitali su me kuda idem i rekavši im svoj put, rekli su, da su i oni isto to htjeli, ali uslijed slabog vremena nakanili su natrag kući. Nisu se odmah mogli složiti, da li bi pošli samnom natrag

Foto: O. Hrazdira

Gross-Glockner

gore i dok su se dogovarali, ja sam otišao dalje. Naravski, opet sam upao u maglu na samom ledenjaku i tu me je zaveo jedan trag, radi kojeg sam pošao krivim putem. Namjesto, da sam pošao rubom brda desno do Rojacher-hütte, otišao sam lijevo i tako došao do pukotine u ledenjaku ispod samoga vrha. Na sreću brzo sam uvidio svoju pogrešku i da je čim prije ispravim, pošao sam ravno prema vrhu, koga sam, naravski, samo naslućivao u određenom pravcu, jer ga uslijed magle nisam vidoio, ali sam razabrao odozgo govor planinara. Time sam opet svoju griješku uvećao, jer me je moj pravac vodio preko mnogo otvorenih pukotina, koje sam većinom morao obilaziti, a nekoliko njih preko slabih snježnih mostova četveronoške prepuzati, ali ipak sam nakon 11 sati hoda iz Mallnizza došao na sam vrh Sonnblicka. Na vrhu stoji velika planinarska kuća Zittel-haus sa meteorološkom stanicom. Kuća je bila dobro posjećena i moja dva znanca su bila već gore i čekala na mene. Bilo im je vrlo zagonetno, gdje ja zaostajem tako dugo. Mnogo prijatnije sam se osjećao ovdje nego u Duisburg-häuser, a našao sam dapače i jednog poznatog vodiča iz Salzburga. Dogovorio sam se sa svojim znancima, da sutradan u šest sati idemo dalje prema Gross Glockneru. Spavao sam dobro čak do sedam sati u jutro. Kada sam se probudio, mislio sam, da su moji znanci već otišli dalje. Brzo sam se opremio i oprostio od spomenutog vodiča i krenuo prema Sonnblick-scharte. Bilo je momentano krasno vrijeme i izgled je bio divan. Razgledavajući se na okolo i ne pazeći, išao sam preko gornjeg Klein Fleis-ledenjaka i tako sam pregledao pravac, gdje sam trebao skrenuti desno od Goldzechscharten sedla. Prošavši cijeli ledenjak morao sam se spustiti preko strmih pećina u dolinu, zvanu Klein Fleisthal. Sjedeći na završetku doline odmarao sam se, ali sam za kratko vrijeme opazio, da stazom od Sonnblicka dolaze dva planinara. Kad su se više približili, opazio sam, da su to moja dva znanca iz Badgasteina.

Književnost

Dr. Julius Kugy: Die Julischen Alpen im Bilde. Graz 1934. — Ovim djelom obogaćuje dr. Kugy svoj planinarsko književni rad. Već je prije objelodanio dva sveska o Julijskim alpama, a ovo je zapravo treći, koji bi imao da bude završnim. No mi se nadamo, da pero velikoga planinarskoga pisca uza svu njegovu visoku dob života ne će zardati, nego će nam još dati da uživamo u snazi njegova poteza. Ta je snaga u dra Kugyja uvijek jednaka i svježa, prikazuje li nam naučenjačko ili umjetničko stvaranje pišćevo. I u tom zaista ne može barem za sada nitko stati uz bok dra Kugyja, a da bi ga tko mogao preteći o tom je suvišno i pripomenuti. Dr. Kugy je u pravom značenju planinarski klasik, koji je svoju nadarenost, svoju genijalnost stavio u službu planinarstva, a objekt planinarstva — uzvišena ljepota planina vraća milo mu za draga, potencirajući njegove književne i umjetničke sposobnosti do najvišega stepena. Preko i više toga stepena ne može se, tek se može do njega, ali samo za njim, za Kugjem. Tko hoće, da se o tom uvjeri, neka uzme u ruke ovo djelo i neka ga polako, smireno i sabrano lista. Kod svake slike treba popostati, motriti je i prenositi se u njezinu suštinu, pa stekavši dojam i osjećaj one ljepote, koja je prikazana, valja pristupiti čitanju opisa, što ga Kugy toj slici pridaže. Na taj će način naša duša osjetiti dubinu i vedrinu Kugyjeve poezije, koja diže, miče i vodi u krajeve, kakvih na zemlji nema. U takovu času zaboravljaš uopće da si čovjek i da s čovjekom na zemlji živiš. Tako je jaka i velika sugestija Kugyjeve umjetnosti.

Da je ovo djelo genijalnoga planinarskoga pisca tako snažno, mnogo su doprinijele umjetničke fotografije, kojih u svemu ima oko 200, a od toga 102 (dakle natpolovična većina) slovenskih umjetnika fotografa: Janka Skerlepa (35), profesora Janka Ravnika (21), Cveta Švigelja (21), Egona Planinšeka (18), dra Kajzelja (3), dra Stanka Tominšeka (2), i dra Sadnika (2). Od 31 autora slika 8 ih je slovenskih.

Tko žudi za dobrom planinarskom lektirom, evo mu Kugyjeva djela, koje stoji 14 šilinga.

Jože Rus: Triglav v herojski dobi geološke vede. Ljubljana 1934. — Ova naučna radnja jest posebni otisak iz slovenskoga naučnoga časopisa »Geografski Vesnik« i to iz prošloga godišta IX. (1933.). Učeni slovenski pisac ovom radnjom podaje komentar odi »Vršac« slovenskoga pjesnika Vodnika i pruža nam njome takovu građu, koja otkriva daleku i veoma važnu povijest Triglava, u najdavnijoj davnini. Za planinara, ljubitelja staroga Triglava, vrlo zanimiva i potrebna lektira.

Dr. A. C.

Umjetnost

Pokret umjetničke fotografije. IV. — Susretljivošću zagrebačkoga Foto kluba i redakcije njegova časopisa dobismo dvije slike slovenskoga foto-umjetnika Cveta Švigelja. Malo prije pomenusmo, da je taj umjetnik sa 21 svojom slikom sudjelovao pri opremi Kugyjeva djela. Sada će i naši čitaoci imati prilike, da vide dvije Švigeljove slike: jednu u ovom broju, a drugu u petome.

Urednik Foto-Revije g. Franjo Ernst piše u 2. broju toga časopisa o Švigelju kratak prikaz, iz kojeg doznajemo, da je svoje slike izložio u raznim ve-

likim gradovima i da su sve kritike pohvalno sudile o njegovoj umjetnosti, a novine u Wienu rekoše, da su »slike C. Švigelja doživljaj umjetnika, i da one daju notu osobnog individualizma, koji ostaje svakomu nezaboravan«. »Cveto Švigelj je mlad talenat, koji se fotografijom bavi tek pet godina, pa mu na uspjehima, koje je za ovo kratko vrijeme postigao, može zaviditi i mnogi fotograf, koji je (dobrom reklamom) postao svjetskom veličinom.«

Tajnik Foto-kluba g. A. Frajtić ocijenjuje sliku »Uskrs« ovim riječima: »Ova slika spada u red vanredno uspјelih pejsaža. Oranica, inače fotografski teško savladiva, ovdje je izvrstno snimljena. Vrlo je dobro riješen problem krivulja, što ih tvore brazde. Breze u opredu, kao stafaža, upotpunjuju sliku i podaju joj vedar proljetni štimung, pun zraka, boja i života.« — O drugoj slici »Bučna Savu« (vidi: prilog u br. 5. Hrv. Plan.) veli, da je »primjer, kako se elemenat može fotografiski izraziti u svoj svojoj snazi. Ispravnom razdiobom ploha i masa uspjelo mu je postići potreban efekat.«

Dr. A. C.

Iz časopisa i novina

Planinsko sklonište na Kamešnici planini. — Splitsko Novo Doba u broju od 27. I. o. g. donosi članak o nakani podružnice HPD »Mosor« u Splitu, da sagradi planinsko sklonište na vrhu Kamešnici planine (1780 m):

»Ima već par godina otkako su splitski Mosoraši počeli posvećivati naročitu pažnju glavnom dinarskom planinskom lancu, u koju su svrhu upriličili lijepi broj ljetnih i zimskih ekskurzija, naročito u područje Dinare, Troglava i Kamešnice planine.

Dok su oni o tim ekskurzijama, koje su im, budi usput rečeno, priuštile neopisivih užitaka, davali široj javnosti kratke izvještaje, dотle su, sa svoje strane, marljivo proučavali terenske i meteorološke odnose tih planina, a u svrhu da utvrde najzgodniji položaj za izgradnju planinskog skloništa, koje bi služilo ne samo kao uporište za ljetne i zimske ekskurzije, već i kao planinska stanica za proučavanje prirode tih kamenih gorostasa, koji su još i danas sa morfološkog speleološkog, faunističkog gledišta, veoma slabo poznati.

Prema onome, što čujemo iz redova Mosoraša, izgleda da je izgradnja prvoga planinskoga skloništa na Dinaridama osigurana. Sklonište će se podignuti na Kamešnici planini na rubu prostranog i dobro zaštićenog doca u nadmorskoj visini od 1600 m. Položaj, gdje će se podignuti sklonište, leži u centru planine sa zgodnim prilazima iz Sinjskog i Livanjskog polja te sa Vagnja, kuda prolazi automobilска cesta. Vremensko udaljenje sa Vagnja iznosiće ljeti 2 i pol sata, a zimi, po terenu prikritom snijegom, 3 sata. Dolac, u kojem se namjerava podignuti sklonište, obrubljen je bukovom i jelovom šumom, dok su strme hridi, koje ga sa sjevera zaštićuju, obrasle klekovicom. U neposrednoj blizini doca ima vanredno podesnih kosina za skijanje. Udaljenost pak do imozantnog vidikovca M. Kamešnice (1760 m vis.) iznosi po sata, a do V. Kamešnice (1810 m vis.) 1 i po sata. Udaljenje napokon sa spomenutog doca do Konja (1849 m vis.), najvišeg naime vrha planine, iznosi 3 sata.

Kako spomenuti dolac pripada livanjskom srezu, to se »Mosor« obratio i sreskom načelstvu i Opć. upraviteljstvu Livna u svrhu, da im i s te strane bude olakoćeno oživotvorenje ovog pothvata, koji ide ne samo za tim, da se unapredi zdrav šport planinarenja, već da se također što većma populariziraju ljepote naših planina, te da se omogući i stranom svijetu da ih posjeti.«

Svrha i važnost skloništa.

Vijest, da će HPD »Mosor« tijekom idućega ljeta pristupiti izgradnji prvoga planinskog skloništa na glavnoj dinarskoj kosi, izazvala je veliki interes ne samo kod članova »Mosora«, nego i kod ostalih podružnica HPD, a i kod planinara učlanjenih u SPD. Taj je interes inače i shvatljiv, kada se uoči, da je dosada, upravo zbog pomanjkanja takvoga skloništa, bilo uvelike otešano, a zimi čak i isključeno planinarenje po impozantnom jugo-istočnom dijelu naših Dinarida, koje se prostiru od gordoga Troglava (1913 m vis.) na sjeveru sve do strmoga Konja (1840 m vis.) na jugu, u dužini od preko 50 km. Spomenuti dio dinarskog lanca je nadasve zanimljiv, jer se na njemu javljaju u punom opsegu i razvoju svi možebitni oblici našega krša. Ima tu prostranih škrapnih platoa; oknastih, ljevkastih i karličastih vrtača; dubokih zvezkara i bezdana, te prostranih, još neistraženih pećina. Po kamenitom i vijugastom njegovom bili, javljaju se pak jezovite propasti i vrletne strmine, raskošno okičene subalpskom i alpskom florom. Vidici su pak sa toga gordoga bedema upravo neopisivi: prema sjeveru nepregledni nizovi majestoznih planina, okičeni zelenim šumama, a međusobno odijeljeni dubokim depresijama, prostranim krškim poljima, po kojima vijugaju rijeke čudnoga tijeka, dok se prema jugu otvara pogled preko surih primorskih kosa sve do našega mora. Po proplancima pak pružaju se ubavi doci i prostrani pašnjaci, koji se u ljetno doba raskošno krite divnim planinskim cvijećem krasnih šara i opojnih mirisa.

A u zimsko doba, kada masivi Troglava, Sokola, Kremanca i Konja, navuku debelu hladnu odoru, bude onda tamо alpinskog užitka, ali dabome i alpinske pogibli, uvećane, dakako, djełovanjem nagle i studene bure.

Odluka »Mosora«, da na tom zanimljivom lancu izgradi sklonište, omogućiti će dakle svima onima, koji u vedrim planinskim visinama traže tjelesne i duševne okrepe, da bez naročite pogibli, a uz priličan komfor, posjećuju te svete naše planine, po kojima struji krv naše krvи, i po kojima zvuči narodni jezik kao zlato čist, gdje je srce i duša narodna još i danas neokaljana od modernizma i gdje vlada još i danas najširokogrudnije gostoprимstvo.

Prvo će se sklonište izgraditi sa sjeverne strane Male Kameštice (1780 m vis.), na rubu vanredno slikovitoga i prostranoga doca, zaštićena sa sjevera gordim kamenim kolosima, a uokolo obrubljena mješanom šumom.

Sklonište će biti izgrađeno u masivnom neotesanom drvu sa dvostrukim pobočnim stijenama, te s krovom na dvoja krila pod velikim slazom. Dužina skloništa biti će 8 m, a širina 4 m. Vrata i prozori samo sa južne strane. Ulazna vrata biti će uskim hodnikom odijeljena od velike unutrašnje prostorije, gdje će biti šest ležaja, štednjak uz ostale planinarske potrepštine. U hodniku je predviđen bunar s dovodom vode sa južnog krila krova. Čitavo će sklonište ležati na kamenoj podlozi, visokoj 1 m nad zemljom, tako, da će biti isključena vlaga odozdo, dok će potpuna izolacija pobočnih stijena onemogućiti prodiranje vlage sa strane. Izgradnjom skloništa, započeti će se u mjesecu srpnju, tako da će njegovo otvorenje uslijediti već u rujnu čim će se i turistička djelatnost »Mosora« početi češće da odvija po našoj najdivnijoj i najimpozantnijoj planinskoj palestri.

Društvene vijesti

POSLJE KATASTROFE...

Podružnica »Biokovo« u Makarskoj piše 14. II.: »Na prvu novinsku vijest o požaru »Tomislavljevog doma« na Sljemenu, svi članovi podružnice iznenadeni i zaprepašteni katastrofom, izrazuju ovim svoju bol i saučešće, pouzdani u nadi, da ova katastrofa ne će našu Središnjicu natjerati u očajanje, već na protiv, da će okupiti snage za još žilaviji i požrtvovniji rad na unapređenju našeg planinarstva.«

Podružnica »Visočica« u Gospiću saopćuje 20. II.: »Na našem odborskem sijelu zaključili smo, da Vam izrazimo žalost našu, što nam je planinarski »Tomislavov Dom« na Sljemenu izgorio. To ovime činimo u nadi, da ćete još ljepši i praktičniji što prije sagraditi.«

»Srpsko planinsko i turističko društvo« u Beogradu javlja se 8. III. ovim dopisom: »Tek iz drugog broja »Planinara« smo se uverili o nesreći, koju su ovdašnje novine svojevremeno nejasno donele, a koja Vas je snašla 5. prošloga meseca. Izjavljujući našu duboku žalost za »Tomislavovim Domom«, primite naše bratsko saučešće sa željom, da se na lepotu Sljemenu skoro zablista novi planinarski dom.«

Podružnica »Mosor« u Splitu u dopisu od 8. II. među ostalim izvještajima kaže: »Ovom prilikom izrazujemo našu duboku žalost za nesreću, koja je pogodila naše Društvo izgorenjem »Tomislavova Doma« na Sljemenu. Nemamo još potankih vijesti kako je do požara došlo, ali bilo kako bilo, šteta je za nas ogromna, upravo nenadoknadiva. »Tomislavov Dom« je bio glavno uporište našega Društva, i dok se drugo ne podigne, nema više Doma.«

Opis katastrofe po novinama

III.

Politika u Beogradu javlja u svome broju od 7. veljače ovaj dopis iz Zagreba:

Na Sljemenu je izgoreo Tomislavov dom.

Noćas je na Sljemenu više Zagreba izgoreo do temelja tako zvani Tomislavov dom. To je bila velika planinarska kuća, čije se uređenje približavalо uredenju jednog velikog alpinskog hotela. Od hotela se Tomislavov dom na Sljemenu razlikovao samo po tome, što je bio graden od samog drveta. Podiglo ga je bilo Hrvatsko planinarsko društvo još 1905. godine, pa taj dom, prema tome, predstavlja početak izgradivanja Sljemeна, koje otada sve više postaje omiljeno izletište Zagrepčana.

Vatra je izbila sinoć u stanu zakupnika bifea i začas je obuhvatila čitavu jednu stranu doma. Dok su na Sljemu stigli vatrogasci, i dok je pronađena voda, vatra je uništila i drugu polovinu doma. U domu je sinoć bilo šest gostiju, koji su se skijali na Sljemenu. Spaseno je samo nešto pokućanstva. Šteta je procijena na 1,200.000 dinara.

Pošto je dom bio osiguran kod zadruge »Kroacije«, to će se sa tolikom sumom još ovog proljeća podići nova isto tako uređena planinarska kuća.

IV.

I beogradsko Vreme ima u broju od 7. veljače obavijest iz Zagreba
Prvu našu planinarsku kuću »Tomislavljev dom« uništio je
juče požar.

Iznad Zagreba, na Slemenu, postoji planinarska kuća »Tomislavljev dom«. To je bila zgrada bivšeg Planinarskog društva, koje postoji preko 40 godina. Prva je planinarska kuća, podignuta u našim krajevima. To je bila prekrasna zgrada od drveta.

Međutim, sinoć u 9 i po časova, planuo je u ovoj kući požar. Do 2 časa po ponoći izgorela je cela kuća. Iz Zagreba je požar primećen već oko 10 časova. Nastala je velika zabrinutost u građanstvu, jer se u prvi mah nije znalo šta gori.

Blizu »Tomislavljevog doma« ima i dva sanatorijuma, i to sanatorijum »Brestovac« Okružnog ureda za osiguranje radnika i Banovinsko lečilište, jedan do drugog. U jednom i drugom sanatorijumu nalaze se bolesnici od plućnih bolesti, kojih ima u vrlo velikom broju. Smesta su alarmirani vatrogasci, koji su najvećom brzinom stigli na mesto nesreće i pokušali da lokalizuju požar. Međutim, kako je zgrada bila od drveta, požar je za vrlo kratko vreme uzeo maha. Pri tome nije bilo vode. Nije preostajalo ništa drugo, nego da se ostavi da kuća izgori do temelja. Samo su posećena stabla u okolini da se ne bi zapalila šuma.

RAD PODRUŽNICA HPD

Podružnica »Mosor« u Splitu priredila je u mjesecu siječnju ciklus predavanja: »O značenju i važnosti šuma.« Predavanja je održao ing. g. V. Beltram.

Prvo predavanje bilo je 18. siječnja, pak je predavač, stručnjak u ovom pitanju, pred biranim slušateljstvom razvio svoje misli najprije o značenju i važnosti šuma. Sadržaj toga predavanja je slijedeći:

Potreba, da se i najšira javnost upozna sa pojedinim važnim granama prirodnog bogatstva vlastite zemlje, proističe iz činjenice, da se to bogatstvo ne tiče samo užeg kruga ljudi, stručnjaka, koji njime upravljaju, već da je ono jedno životno pitanje cijelokupnog naroda. I jedino dobro poznavanje toga bogatstva može da ga zaštiti pred nasrtajima sa raznih strana, koji bi mogli da ga upropaste. Jedno od takovog prirodnog bogatstva jesu i naše šume. Život je čovjeka od davina do dana današnjega usko vezan uz šumu i u tom odnosu čovjeka prema šumi možemo da udarimo u glavnom dvije faze. U svojim prvim počecima živio je čovjek usred šume ili pokraj nje i od nje. Bio je lovac, te je svoju hranu i odjeću dobivao od ubijenih životinja u šumi, a plodovi šumskog drveća bili su mu prva bilinska hrana. Oružje, alat, splav, čamac, drvo za vatru i nastambu, sve je to našao u šumi, koja mu je bila i hram božji. Čovjek je bio sastavni elemenat šume, te živeći na njezin račun, nije je uništavao. Od lovca čovjek je postao pastir i poljoprivrednik, te je u šumi navijestio rat do uništenja, e da krčenjem i paljenjem namakne sebi zemljišta za pašu i zemljoradnju. O šumi i njezinoj zaštiti nije čovjek vodio računa sve do XVII. i XIX. vijeka, kada se pojavio općeniti strah pred nestasicom drveća zbog nestajanja šume u neposrednoj blizini gradova i varoši. Taj je strah kao neosnovan pao, jer se smanjila potreba za drvom pronalaskom kamenog ugljena, elektriciteta, željezno betonskih konstrukcija. Međutim su se baš napretkom tehnike otvorila i nova polja upotrebe drva za industriju papira, tanina, suhe destilacije drva, vještačkog pamuka, svile, vune itd. Otvaraju se nova polja proizvodnjom šećera

iz drva, pogonom motora i automobilskim i avionskim, t. zv. upojnim plinom iz drvenog ugljena mjesto benzina itd.

Uz uporabu postoji međutim i općenita važnost šume, koja se ispoljuje u blagotvornom utjecaju na tlo, klimu i vodotok. Ovo je značenje šume ništa manje od prvog, te se njegova vrijednost zapravo i ne da prikazati brojkama.

Šuma čisti zrak i daje ljeti hladu, utječe povoljno na zdravlje tijela i vrednu duha. Pogoduje turizmu i daje uslove za podizanje raznih lječilišta, u što treba ubrojiti i koristi gradskih parkova i gradskih šuma velikih centruma. Jedino ozbiljnu prepreku vjetrovima tvore šume, koje ih svojim krošnjama apsorbiraju, zaštićujući na taj način predjele, koji iza šuma leže. Osobito je to važno u primorju radi zaštite od najštetnijeg vjetra, bure. Krošnje šume zadržavaju kiše svojim lišćem, a humozno šumsko tlo upija vodu, pa se tako samo manji dio vode velikih kiša slijeva u potoke, dok se ostala količina vode cijedi u donje slojeve zemlje, te alimentira vrela. Na strminama iza nestanka šume, stvaraju se obično štetne bujice, a vrela sahnu. Šumski je uzduh hladniji, jer sunčane zrake ne zagrijavaju tlo, te se oblaci nad šumovitim, prema tome ljeti i nešto hladnijim, predjelom kondenziraju lažke, nego nad ugrijanim golinim kršem i pustinjom. Za to su šumoviti krajevi ljeti bogatiji kišama.

Stabljem svojim zadržava šuma u planinama snježne mase u proljeću, te spriječava opasne snježne lavine. Korijenjem svojim povezuje tlo, te ga štiti pred odnašanjem vjetrom i vodom, i spriječava stvaranje širina i krša, dok sam krš bacanjem šušnja i otapanjem kamenja postepeno pretvara u plodniju zemlju. Šuma daje najsigurniji zaklon divljači svakovrsnoj, dok je ona i jedino obitavalište divljači t. zv. visokog lova (medvjeda, jelena, srna, tetrojeba itd.). Žalosne posljedice nestanka šuma u našem primorju i u Južnoj Srbiji, dovoljno su očite, a da bi ih trebalo potanje tumačiti.

Osnov svega bogatstva i kulture sjevernih država, naročito Finske, kao i Švedske, jesu njihove šume. Šumska površina, prema ukupnoj, iznosi kod njih 62 do 51%. Japan, gdje je napučenost tri puta tolika, koliko u Jugoslaviji, ima 60% šumske površine. Jugoslavija sa 30.50% stoji u Evropi na šestom mjestu. Pojedini predjeli su kod nas raznoliko šumoviti. Šumadiji je od šuma ostalo skoro samo ime. Najviše šuma ima u Bosni, pak u Dravskoj banovini, koja je za 45% pošumljena. U Dravskoj banovini ima 135.000 malih seljačkih šumskih posjeda, koji seljačkom gospodarstvu pružaju jaku potporu. Najveća je važnost šuma i šumske industrije u poljoprivredno pasivnom gorskom kotaru.

Šumovitost Jugoslavije dala je osnovu našoj najvećoj šumskoj industriji, koja normalno zaposluje 125.000 stalnih šumskih radnika sa godišnjom svotom nadnica od jedne miljarde dinara. Investicije šumske industrije cijene se na šest miljarda dinara. Izvoz drva i drvnih proizvoda naše države, kreće se između 20 i 30% sveukupnog izvoza (po vrijednosti).

Najjači predstavnik industrije za mehaničku preradbu drva je »Šipad«, čiji proizvodi iznose godišnje oko 100.000.000 Din, dok na čelu industrije za ke-mijsku preradu drva stoji »Destilacija drva, Teslić«, jedno od najvećih evropskih poduzeća svoje vrsti.

Jugoslavija i na, kao jedina šumom bogata država Mediterana, vanredan položaj na ogromno tržište drvom oskudnog mediteranskog bazena. I šume našeg primorja, pa ma producirale samo ogrjevno drvo, mogu se brojiti ipak među najrentabilnije u Evropi. Međutim, iako nam šume daju velike koristi, malo ih se cijeni, jer ih se malo poznaje. U sjevernim zemljama Europe, na-protiv, shvaćanje važnosti šume prelazi već u pravi kult šume. Vidan dokaz toga visokog kulta predstavlja tablica, koja se vrlo često susreće, obješena na rubnom stablu šumskog puta, sa ovim natpisom:

»PROLAZNIČE! Kad pored mene prodeš i zaželiš podići svoju ruku na mene, pazi, nemoj me ozlijediti, jer:

ja sam toplota Tvojog ognjišta u hladnim zimskim noćima, prijateljski hlad, koji Te štiti od ljetnog sunca! Moj Ti plod osvježava grlo i gasi žđ, dok putuješ! Ja sam šljeme Tvoje kuće, daska na Tvome stolu, postelja na kojoj spavaš i drvo, od koga gradiš svoje lade. Ja sam dizalica Tvoje motike, vrata Tvojih obora, drvo Tvoje kolijevke i mrtvačkog sanduka. Ja sam hljebac dobrote i cvijeće ljepote! — Prolazniče! Saslušaj molitvu moju: Ne ozlijeduj me!«

Podružnica »Hajdova hiša« u Brodu na Kupi, osnovana početkom mjeseca kolovoza 1933., održala je prvu konstituirajuću skupštinu dne 12. studenoga 1933. u vijećnici općinskoga ureda. Na skupštini je bio i predsjednik Središnjice, koga je biranim riječima kao domaćega sina pozdravio privremeni predsjednik podružnice Mato Štimac, i zamolio ga, da prisutnima opiše značaj i svrhu Planinarskoga društva. Nato je predsjednik Središnjice u jednosatnom govoru ocrtao rad i svrhu društva, te su njegove riječi, popraćene aklamacijom, ostavile dubok dojam u srcu pojedinaca. Odmah se je pristupilo upisivanju u društvo i upisalo se svega 28 članova, što je za tako maleno mjesto lijep odaziv. Na prijedlog privremenog predsjednika Štimca izabran je stalni odbor podružnice i to: predsjednikom Antun Grgurić, opć. bilježnik; tajnikom: Ivan Grčević, upravitelj osnovne škole; blagajnikom: Josip Šneler, trgovac; članovima odbora: Dr. Štril Karlo, liječnik; Štimac Matija, posjednik; članovima nadzornog odbora: Dragutin Štefančić, opć. načelnik, Mato Ofak kolar; Ožanić Martin, posjednik. Na kraju je govorio još i mjesni načelnik i pozdravio Središnjicu i njenoga predstavnika, stavljajući mu na srce, da svoje sposobnosti posveti za procvat planinarskoga društva, koje daje i Gorskomu kraju velike koristi.

Skupština je završena sa zaključkom, da pravilno djelovanje podružnice počne s 1. siječnja 1934.

Podružnica »Papuk« u Virovitici održala je VI. redovnu glavnu godišnju skupštinu 6. siječnja 1934. u svojim društvenim prostorijama, s ovim dnevnim redom: 1. Predsjednik Bakotić otvara u 15 sati skupštinu, pozdravlja izaslanika policije g. Petrasa i prisutne članove i saopćuje, da podružnica upravlja Nj. Vel. Kralju pozdravni brzojav, što se sa aklamacijom prihvaća. Iza toga imenuje ovjerovitelje zapisnika i skrutatore. 2. Tajnik Jeržabek čita svoj izvještaj, koji je tako iscrpiv, da može poslužiti za povijest cijelog planinarskoga društva. Mi ga donosimo u cijelosti, uza sve to, što u njemu ima nekih pogriješnih pogleda na Središnjicu, na što ćemo se na kraju cijelog skupštinskoga izvještaja osvrnuti.

SLAVNA GLAVNA SKUPŠTINO!

Svaki čovjek komu njegov započeti rad napreduje nastoji, teži, da taj svoj posao što više proširi i uveća, pa da onda pomišlja i na glavnu stvar, a to je da se poskrbi i za svoj vlastiti dom. Tako je evo i uprava naše podružnice kroz punih 5 godina neumorno radila proširujući smisao za planinarstvo, prikupljajući nove članove, upriličujući izlete, predavanja, zabave itd., dok nije u 6. godini svoga opstanka postavila krunu svome radu, sagradivši svoj planinarski dom, o kome će kasnije izvjestiti.

Uprava društva, koja je bila birana na prošlogodišnjoj glavnoj skupštini, a koju su sačinjavala gg: Bakotić Lovro kao predsjednik, Pavelić Luka kao podpredsjednik, Jeržabek Antun kao tajnik, Doppler Mladen kao blagajnik, Španić

Antun, Peisker August, Plevnik Zvonko i Ljubić Mirko kao odbornici te Bartolović Žarko, Pavoković Roko i Szirmay Ferdinand kao revizionci odbor, ostala je bez ikakvih promjena kroz cijelu godinu, pa Vam ona evo danas i podnosi cje-
lokupan svoj rad na znanje i odobrenje.

Tečajem 1933. godine održano je 8 odborskih sjedница na kojima su sva važnija pitanja bila raspravljena, te je primljeno i odaslanо preko 200 dopisa. Na sjednicama bila je uvijek većina odbornika, pa se tako u smislu društvenih pravila svи zaključci odbora imaju smatrati pravovaljanima.

Broj članova tokom godine znatno se je smanjio, tako da je u 1933. godini uplatio u svemu 51 član članarinu. Tokom godine pristupilo je 5 novih članova, pa tako podružnica koncem 1933. godine broji 56 članova i 1 utemeljitelja. Od ukupnog članstva imademo 38 muških i 19 ženskih. Brisano je 7 članova radi neplaćanja članarine.

Izleta u prošloj godini bilo je malo. Osim izleta u našu najbližu okolicu priređen je i 5 dnevni izlet na Plitvička jezera, koja su posjetila petorica naših članova. Nekoji su članovi činili pojedinačne izlete i dalje, no kako nisu iste prijavili to ih ne možemo niti nabrojiti. Glavni naši izleti bili su priređivani cijelo vrijeme dok je trajala gradnja naše kuće, a to je bilo ne samo nedjeljama nego i preko tjedna pa radi toga i nije bilo vremena pomicati na druge izlete.

Prema zaključku glavne skupštine od 6. ožujka 1932. i 8. siječnja 1933. godine uprava društva stalno se je interesirala na koji bi način došla do svoje kuće, pa je slala molbe na Ministarstvo šuma i ruda, na Direkciju šuma Brodske imovne općine, na Zemljšnu zajednicu u Virovitici glede gradevnog drva. Slučajno na jednom izletu ljetos saznala je uprava društva, da Našička d. d. u Zagrebu ima na prodaju jednu zgradu u državnoj šumi udaljenoj oko 3 sata od Virovitice. Članovi odbora izašli su 3 do 4 puta na lice mjesta, pregledali zgradu, pronašli da je u dobrom stanju i da bi se mogla uzeti, ako cijena bude odgovarala. Stavljen je odmah upit na Našičku i kada je dobivena povoljna cijena od Din 4000, upućen je dopis Središnjici, kojim smo tražili da nam uzajmi 10.000 Din., kako bi mogli kuću kupiti, i preseliti ju bliže Virovitici. U dopisu je naglašeno, ako nam se novac odobri, onda neka netko ide do Našičke od središnjice, te da se za kuću pogodi. Par dana iza toga dobili smo obavijest od Središnjice, da je ona kuću kupila i dala 1000 dinara kapare, a ostalo da će isplatiti do 1. siječnja 1934 godine, no ali za garanciju da joj pošaljemo našu uložnu knjižicu u vrijednosti od 7314 Din., koju će ona dati u polog Našičkoj, pošto momentano nema novaca da sve isplati. Dakle, bili smo stavljeni pred gotov čin, kuća je bila kupljena i mi smo knjižicu odaslali Središnjici. Čekali smo oko 4 nedjelje no Središnjica na naše pismo u pogledu zajma nije dala odgovora, a niti je slala novac. Urgirali smo par puta, no dobili smo odgovor, da Središnjica za sada nema novaca. Pošto smo se bojali, da ne izgubimo i kuću i uložnu knjižicu, ako sve skupa napustimo, kako je Našička po kupu kuće istu odmah ispraznila, moralo se je ili kuću prenijeti ili nekoga naseliti, da ju čuva, da je ne bi okolišnji seljaci raznijeli.

Kako je postojala još jedna bojazan, da će naime Firma Virbo preseliti svoju šumsku prugu, koja je vodila kraj te kuće i time nam onemoći za uvijek pre seljenje kuće, odlučila je uprava društva na svojoj sjednici od 26. rujna, da kuću sruši i preseli.

Na istoj sjednici bio je pretresen i nacrt kuće, pa da nam se materijal od srušene kuće ne raznese zaključeno je bilo da se pronađe mjesto i da se sagradi kuća, pa dok se sve to svrši, da će dotele i Središnjica nešto valjda dati. Bio je imenovan odbor od 3 lica i to od predsjednika Bakotića, tajnika Jeržabeka

i blagajnika Doplerta, kojima je stavljen u dužnost, da taj cijeli program prevedu i da kuću sagrade po prihvaćenom nacrtu, pa im je u tu svrhu i predata cijela gotovina društva od ciglih 4749 Dinara.

Dakle sa tom svotom trebalo je kuću od 19 metara dugačku i 8 m. široku srušiti, preseliti i novu zgradu od 15 m dugačku i 8 m široku sazidati.

Imenovani odbor latio se svog teškog posla. Prvo je bilo pronaći mjesto, gdje da se kuća postavi. To je išlo vrlo teško. Tražilo se, da bude i vidik i voda blizu, a što je bilo glavno moralo se tražiti mjesto blizu sadašnje šumske pruge Virba, jer se sa kolnim podvozom radi skupoće nije smjelo u opće računati. Nadalje da je pristupačno i kolima a da nije odviše daleko od Virovitice.

Nakon par izleta, koji su bili priređeni u svrhu traženja mjesta, pronađeno je mjesto i to u šumskom predjelu »Vražje vršće«, udaljeno od Virovitice svega 1 i pol sata hoda, kraj šumske pruge, sa dobrim izvorom vode u blizini, no samo bez vidika.

Kako je taj dio šume predmet kupoprodaje između Brodske imovne općine i Zemlj. zajednice u Virovitici, to smo trebali dozvolu od obadva vlasnika. Podnesena je bila odmah molba Brodskoj imovnoj općini i zatraženo je jedno jutro zemljišta u tom predjelu u zaškup na 20 godina. Kako nismo mogli čekati, dok rješenje stigne, jer je bila jesen, to nam je šef šumske uprave u Slatini g. Jovanović išao na ruku i načinio s nama ugovor za jedno jutro zemlje na godinu dana, a za svotu od 150 dinara dao u zakup obećavši nam, da će se naša molba kod direkcije povoljno riješiti, te nam dozvolio, da smijemo odmah otpočeti s gradnjom kuće. Direkcija šuma Brodske imovne općine odobrila je načinjeni ugovor, no molbe ni do danas n'je riješila.

Čim je stvar mjesta bila riješena, pogodeno je bilo rušenje kuće i postavljanje nove sa tesarom Golubom Tomom za svotu od 5.500 dinara.

Prevoz materijala za koga smo se najviše bojali, prošao nam je najbolje, jer nam je upravitelj pilane Virbo g. Jurdana toliko išao na ruku, da nam je sa svojom šumskom željeznicom prevezao sav materijal, t. j. cijelu tu zgradu u 25 vagona na novo mjesto, pa zatim i manjkajuću ciglu iz Virovitice u 4 vagona i za to sve računao nam u svemu 250 dinara, tako reći badava. Za ovako veliku uslugu, koju nam je g. Jurdana učinio, uprava društva, da se bar donekle oduži, na svojoj sjednici održanoj dne 8. prosinca ove godine imenovala je g. Jurdanu za utemeljitelja naše podružnice, pa će za cijelo ovaj zaključak i glavna skupština da potvrdi.

Pošto nismo imali društvenog graditelja, to je bio zamoljen g. Josip Begović, ovlašteni graditelj u Virovitici, da nadzire gradnju kuće. Gosp. Begović najpripravnije se odazvao našoj molbi i cijelo vrijeme nadzirao gradnju i to posve besplatno pa mu i na ovom mjestu na uloženom trudu lijepa hvala.

Sve je išlo dobro samo je trebalo novaca, koga Središnjica nije slala. Nije preostalo drugo, nego se je odbor obratio molbom na sve podružnice, da nam pomognu sa novčanom pripomoći. Čekali smo, ali uzalud, ma niti jedna podružnica od njih 48 nije se našla ponukanom, da nam pripomogne ma i sa najmanjim doprinosom, pa ni one, kojima smo mi pripomogli, a napomenuti mi je, da smo mi svakoj, koja je od nas pripomoći zatražila, pripisali joj. Dakle, prava planinarska solidarnost među podružnicama i Središnjicom! Kada smo vidili kako stvar ide, obratili smo se molbom na građane i društva Virovitice, i tu nismo bili odbijeni, nego smo dapače sakupili oko 3.500 dinara u novcu, a i prilično u materijalu, pa smo tako nastavili sa gradnjom dalje.

Prigodom postavljanja odnosno zidanja zgrade ustanovilo se, da je šindra od stare zgrade vrlo trošna i da se ne može više upotrebiti, te smo morali da

uzmemu 6700 komada crijepe. Zatim je trebalo još 7000 komada cigli pa 250 letava, eksera, vapna, hrastovih pocjeka itd., pa kako novaca toliko nismo imali, uzelj smo sve te stvari na kredit kod naših trgovaca, i tako se zadužili za svotu od oko 6.000 dinara. Dakle društvo je imalo u svemu 4749 dinara, podružnica na kući ima sada duga oko 6.000 dinara, a kuća danas predstavlja imovinu od 25.000 dinara. Ove cifre pokazuju jasno koliko se je imenovani odbor trojice trsio i radio, da je do ovakovog rezultata mogao doći. Kuća je dugačka oko 15 metara, široka oko 8 metara i u istoj se nalaze: jedna velika soba kao blagovaona 6 m duga i 4 m široka, jedna manja soba 4 sa 5 metara, zatim soba čuvara 4 sa 4 metra, kuhinja 4 sa 5 metara, jedna mala soba 2 sa $1\frac{1}{2}$ metara, te jedna lijepa veranda 6 sa 4 metra. Kuća je na prednjoj strani visoka oko 5 metara do krova, pa čini vrlo lijep utisak na posjetioca. Kraj kuće sagrađena je jedna mala štala za blago čuvara kuće, a nedaleko kuće nalazi se i izvor pitke vode, koji je obzidan i daje vrlo dobru vodu. Krov zgrade načinjen je tako, da će se u slučaju potrebe moći as malim troškom načiniti još dvije lijepe sobe za spavanje. Kuća se imade izvana još ožbukati a iznutra okrečiti, jer se to uslijed silnih kiša i nastale zime nije moglo učiniti, pa tako se i konačni račun o cijeloj gradnji još ne može potpuno uređiti.

Kuća je dne 26. studenoga 1933. godine preuzeta od majstora Goluba, uz sastav zapisnika o još neizvršenim radovima, pa mu je u ime toga i zaustavljena svota od 400 dinara, dok ne izvrši te radove.

Po preuzeću kuće useljen je bio odmah u istu u svojstvu čuvara zgrade Mihalec Ivan, koji nema nikakve druge nagrade osim stana u naravi i to dvije manje sobe i kuhinju.

Odbor trojice po svršetku zgrade podnio je iscrpiv izvještaj o cijelokupnoj gradnji, koji je upravni odbor na sjednici od 28. studenoga jednoglasno primio. U ovom izvještaju podnešene su ukupno svote pa će g. blagajnik o sveukupnim računima posebno izvjestiti.

Dne 11. veljače održala je podružnica maskiranu zabavu, koja je vrlo dobro uspjela i donijela društvu 1623 dinara čistoga.

Predavanje »Triglavskie stijene« uz prikazivanje filma održao je u mjesecu rujnu sam predsjednik Središnjice g. Dr. Cividini i to najprije za nižu školu, pa zatim za vojsku, onda za gimnaziju i napokon na večer za građanstvo. Predavanje je bilo vrlo dobro posjećeno, pa je donijelo društvu oko 500 dinara čistog.

Kao svake godine, tako i ove održana je dne 6. prosinca Nikolinjska zabava sa vrlo dobrom moralnim a i materijalnim uspjehom.

Da bi se i Virovitičani upoznali što bolje i sa ski športom upriličila je podružnica trodnevni teoretski tečaj dne 11., 12. i 13. prosinca, na kojem je predavao naš član g. Dr. Domac. Predavanja su bila dobro posjećena, pa neka g. Dr. Domac i ovaj puta primi našu hvalu.

Vrijednost društvenog inventara nije se puno mijenjala od lani, pošto je odbor svaku paru čuvaо за gradnju kuće, pa tako se naš inventar sastoji od sljedećega: 1. Nekretnine:

Jedna kuća u »Vražjem vršcu« vrijedna	Din 25.000.—
2. Pokretnine:	
a) namještaj u vrijednosti od	Din 1.844.12
b) slike i fotografije	" 1.169.84
c) zemljovidne karte i mape	" 345.70
d) knjige i časopisi	" 521.42
e) razni predmeti	" 1.438.35
Ukupno	Din 5.319.43

Ovo bi bio u kratko prikazan rad odbora u minuloj 1933. godini pa kako vidite odbor je glavnu brigu posvetio izgradnji kuće, što mu je i potpuno uspjelo, jer je za ovo kratko vrijeme sagradio prvu planinarsku kuću u Slavoniji, koja svojom veličinom nadmašuje mnoge kuće naše Središnjice, koju smo sa 1. siječnjom predali, da bude na uporabu svim planinarima i prijateljima prirode, a na diku i ponos našoj podružnici.

Pri svršetku moga izvještaja moram još da napomenem, da smo indirektno saznali, da je Središnjica prigodom kupa kuće načinila sa Našičkom ugovor, da, ako u slučaju do 1. siječnja 1934. ne isplati kuću, da naša štedna knjižica propada u korist Našičke. O tome ugovoru nikada nas Središnjica nije izvjestila, pa ako nam knjižica zaista propadne, biti će jasan dokaz, kako se Središnjica brine za svoje nekoje podružnice, i kako ih umjesto pripomoći upropošćuje.

U slučaju, da sam nešto propustio izvjestiti budite uvjereni, da je to učinjeno nehotice, te molim slavnu glavnu skupštinu, da izvoli moj izvještaj primiti na znanje.

Poslije tajnikova izvještaja predsjednik saopćuje, da je za planinarsku kuću sastavljen kućni red, koji će stupiti na snagu, kad bude kuća potpuno dovršena. Isto tako će se onda ubirati pristupnina od članova po 1 Din a od nečlanova po 2 Din. Potom je tajnikov izvještaj s predsjednikovim dodatkom skupština primila na znanje.

3. Blagajnički izvještaj čita tajnik Jeržabek, pošto je blagajnik službeno zapriječen.

Blagajničko poslovanje Hrv. planinarskog društva podružnice »Papuk« u Virovitici u 1933. god. je slijedeće:

Ostatak gotovine iz 1932. godine	Din	9.818.36
Primitak: na račun javnih priredaba 1933.	»	4.452.60
» » članarine i upisnine	»	1.832.—
» » znakova	»	15.—
» » iskaznica	»	51.—
	Din	16.168.96
Izdatak: Račun gradnje planinarske kuće	Din	4.749.03
račun javnih priredaba	»	2.849.37
preplata za Hrv. planinar 1933.	»	50.—
članarina za Crveni Krst 1933.	»	30.—
Račun knjiga	»	50.—
» slika	»	32.—
» ljekarija	»	32.—
» inventara	»	210.—
» poštarine	»	103.80
» razno	»	625.50
	ukupno	Din 8.748.70
	Saldo	Din 7.420.26
	Din	16.168.96

Aktiva:

Uložnica Prve hrv. štedionice, deponovana kod središnjice	Din	7.420.26
Planinarska kuća na »Vražjem Vršcu«	»	25.000.—
Inventar: Namještaj	»	1.844.20
» slike	»	1.169.84
» karte	»	345.70

» knjige		»	521.42
» razno		»	1.288.35
Znakovi		»	375.—
Iskaznice i pravilnici		»	106.—
	ukupno	Din	38.070.69

P a s i v a :

Središnjici za kup kuće u Kipskoj	Din	4.000.—
Središnjici — jedna trećina članarine za 1933. g.	»	462.50
Središnjici — za markice god. 1934.	»	16.—
Pozajmice za gradnju kuće	»	2.150.—
Nemeček Julio — cigla i crijepl	»	3.846.—
Pavelić Luka — za čavle	»	543.50
Golub Tomo — za dovršenje zgrade	»	400.—
Virbo d. d. — za prevoz kuće	»	250.—
Kremenski i Bader — za letve	»	821.20
	Ukupno	Din 12.489.20
	Dobit	Din 25.581.49
	Ukupno	Din 38.070.69

Pošto na upit predsjednika skupština prihvata blagajnički izvještaj, to Pavoković Roko u ime revizionog odbora izvještava da su knjige sve pregledane i sve pronađene u potpunom redu, pa predlaže da se upravnom odboru dade razriješnica. Skupština prihvata prijedlog revizionog odbora i podjeljuje upravnom odboru razriješnicu.

Pošto je upravni odbor već dvije godine upravlja podružnicom te prema društvenim pravilima ima se opet birati odbor na dvije godine, to se predsjednik u ime cijelokupnog odbora zahvaljuje na povjerenju, te prekida skupštinu na 10 časova radi dogovora oko izbora nove uprave.

Tajnik Jeržabek izvještava, da radi svojih službenih poslova ne može više da vrši funkciju tajnika u društvu, pa moli da ga se više ne bira.

Nakon dogovora prešlo se na glasanje, pa je izabran za predsjednika Bakotić Lovro. Za odbornike: Dr. Domac, Dopler Mladen, Požežanac Vjekoslav, Ljubić Mirko, Pavelić Luka, Sirmaj Ferdinand, Španić Antun, Bartolović Žarko. Revizioni odbor: Čeleda Drago, Pavoković Roko, Plevnik Zvonko. U svemu je glasovao 21 član.

Pošto je izbor završen, to se predsjednik Bakotić Lovro, kao ponovno birani predsjednik, u ime svoje kao i u ime cijelokupnog odbora zahvaljuje na podijeljenoj im časti. Obećaje, da će uprava, što više bude mogla, raditi na dobrobit podružnice, te poziva cijelokupno članstvo, da i ono pomaže odbor u radu, jer samo tako će svi poraditi za uspjeh.

Zadnja točka dnevnog reda : Eventualije. Predsjednik izvještava, da nije nijedan predlog od članstva u određenom roku prispiuo upravnom odboru. Zatim predočuje članstvu naš dug, koji moramo čim prije podmiriti, pa moli članstvo da članarinu za 1934. uplate čim prije, kako bi se nešto duga podmirilo. Nadalje predlaže, da bi se za ovu godinu uplatilo još posebno od svakog člana po Din 30.—, kojom bi se svotom otplatio dug, i to tako, da bi se ovih 30 Din uplatilo u roku od 6 mjeseci obročno. Nakon razglašanja skupština prihvata predlog predsjednika.

Visinska ljetovališta

Odlično opskrbljeni domovi Hrvatskog Planinarskog

Društva, jeftin stan i opskrba:

Mosor, Dom Kraljice Marije kod vrela Ljuvač, 900 m nad morem s krasnim razgledom na Jadransko More, ishodište Split.

Ravna Gora nad Trakošćanom u Hrvatskom Zagorju,

Filićev Dom 800 m nadmorske visine u bujnoj šumi pod samim vrhom.

Risnjak, četvrt sata pod vrhom na 1400 m nadmorske visine na idealnom razglednom zaravanku sagradjeni veliki dom. Pristup od stanice Lokve na Mrzlu Vodicu pa pješke kroz Suhu Rečinu ili visinskem cestom kroz Gornje Jelenje.

I za neplaninare najidealniji ljetni odmor na blagotvornom djelovanju visinskog sunca i idealno svježeg visinskog gorskog zraka.

Sve obavijesti daje Hrvatsko Planinarsko Društvo, Zagreb, Varšavska ul. 2a, telefon 65-01, odnosno dotične podružnice društva.

Planinari!

Tražite, širite i preporučujte svagdje naše glasilo

„Hrvatski Planinar“

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu: pretplata stoji godišnje Din 50.—; za dake i naučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—. Pretplatu, reklamacije i rukopise prima HPD središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica broj 2a. — Odgovorni urednik: Dr. Ante Cividini. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografije« d. d., Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskar odgovara I. Ivanković, Selska c. 47.